

Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр

Освітній рівень

на тему: Управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку за матеріалами АБ «Укргазбанк»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Шифр і назва спеціальності

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

ДРФБС. 018219.01.02.00

Виконав: студентка II курсу, група ФБСм-20-1 _____ Аліна БОЙЧУК
Підпис, дата Ім'я прізвище

Керівник: канд. техн. наук, доцент _____ Ірина ФОРКУН
Підпис, дата Ім'я прізвище

Нормоконтроль _____
Підпис, дата Ім'я прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри

д-р. екон. наук, професор

_____ 2021 р.

_____ Ніла ХРУЩ
Підпис, дата Ім'я прізвище

Хмельницький 2021

Зміст

С.

Вступ	5
1 Теоретичні основи управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку	9
1.1 Економічна сутність, класифікація та фактори впливу на фінансову стійкість банку	9
1.2 Обґрунтування складових системи організаційно-економічного забезпечення управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку	19
2 Формування аналітичного підґрунтя оцінки фінансової стійкості в системі забезпечення конкурентоспроможності банку	27
2.1 Сучасний стан розвитку та оцінка фінансової стійкості банківської системи України в 2018-2020 р.р.	27
2.2 Загальна характеристика та аналіз фінансової діяльності АБ «Укргазбанк» в 2018-2020 р.р.	36
3 Напрями вдосконалення управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку	49
Висновки	64
Список використаних джерел	68
Додатки	73

Вступ

Банківська система, незалежно від її економічної моделі, особливостей організації суспільних відносин, відіграє домінуючу роль в забезпеченні економічного розвитку держави, руху грошових потоків, сприяє різносторонньому впливу на функціонування всіх економічних процесів у суспільстві. Будучи відносно незалежним економіко-правовим утворенням, банківська система взаємодіє із іншими системними структурами.

Фінансовий стан банківської системи має прямий вплив на економічну безпеку держави і, як наслідок, на її економічну незалежність.

Високий рівень фінансової стійкості банку забезпечує конкурентні переваги в банківському секторі і є основою для модернізації економіки й забезпечення її збалансованості. Фінансова стійкість банку виступає головною умовою його функціонування та ефективної діяльності.

Основною проблемою, яка наразі стоїть перед вітчизняною банківською системою, є забезпечення належного рівня її фінансової стійкості, що дозволяє банкам виконувати свої функції по забезпеченню економіки достатнім рівнем фінансового ресурсу.

Проблема забезпечення і зміцнення фінансової стійкості банку породжена необхідністю працювати в умовах економічної і політичної нестабільності, ризиків та загроз. А тому питання управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку залишаються актуальними і потребують подальших ґрунтовних досліджень.

Аналізу основних засад забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності банку присвячені наукові доробки багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких: Барановський О. І. [1], Вінниченко О. В. [3], Дзюблюк О.В. [6], Дзюрах Ю. М. [7], Довгань Ж.М. [9], Звєряков М. І. [11], Коваленко В.В. [13], Павленко Л. Д. [22], Рисін В. В. [35], Шмиголь Н.М [39], Яременко О.Р. [40] та ін. Однак, враховуючи їх здобутки

та виклики часу, проблематика підвищення фінансової стійкості в контексті забезпечення конкурентоспроможності банку та забезпечення його конкурентних переваг на ринку потребує ґрунтовного дослідження та удосконалення.

Метою дипломного дослідження є розвиток теоретичних та методичних положень, розробка науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначені такі завдання теоретичного, методичного, організаційного та практичного характеру:

- дослідити підходи до визначення економічної сутності, класифікації та факторів впливу на фінансову стійкість банку;
- обґрунтувати складові системи організаційно-економічного забезпечення управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку;
- здійснити аналітичну оцінку сучасного стану розвитку та фінансової стійкості банківської системи України в 2018-2020 р.р.;
- дати загальну характеристику та провести аналіз фінансової діяльності АБ «Укргазбанк» в 2018-2020 р.р.;
- визначити напрями вдосконалення управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку.

Об'єктом дослідження є процеси управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні і науково-практичні положення та рекомендації щодо підвищення ефективності управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку.

Для досягнення поставленої мети у дипломній роботі використано такі методи наукового дослідження: узагальнення, абстракції, аналізу, синтезу, системного підходу, графічний, абстрактно-логічний та інші.

Інформаційну базу дослідження становлять наукові розробки українських і зарубіжних дослідників з питань управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку, нормативно-правові акти та звіти Національного банку України, фінансові звітність АБ «Укргазбанк» за 2018-2020 р.р., ресурси Інтернет, дані, опрацьовані особисто здобувачем.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні теоретико-методичних положень управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку, а найбільш вагомими її результатами є:

дістали подальшого розвитку:

- визначення сутності «фінансової стійкості банку як перманентної здатності забезпечувати збалансованість фінансових потоків, достатність коштів для підтримки своєї платоспроможності і ліквідності, відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, що є достатнім для нормального функціонування в конкурентному середовищі» (авт), що на відміну від існуючих дозволило обґрунтувати складові системи організаційно-економічного забезпечення фінансової стійкості банку;

- види фінансової стійкості банку та фактори впливу, які визначають та посилюють системні зміни в забезпеченні управління фінансовою стійкістю банку;

удосконалено:

- управління фінансовою стійкістю банку в системі забезпечення конкурентоспроможності, шляхом додаткового включення в дію механізму факторів зовнішнього та внутрішнього впливу і критеріїв оцінювання управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку.

Практичне значення сформульованих в роботі теоретичні положення і практичні рекомендацій можуть бути використані для підвищення ефективності управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку.

Апробація результатів магістерської роботи. Теоретичні і практичні результати магістерської роботи оприлюднювалися на VI Міжнародній науково-практичній конференції «Інструменти регулювання національної економіки та національної безпеки в умовах сучасних глобальних викликів» (5-6 листопада 2021 року, м. Хмельницький, Хмельницький національний університет), Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України» (16 листопада 2021 року, м. Хмельницький, Хмельницький національний університет).

Публікації. За результатами дослідження прийнято участь у 2-х конференціях, опубліковано 1 наукову статтю у збірнику наукових праць.

Структура та обсяг магістерської дипломної роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг магістерської роботи складає 73 сторінки, що містять 18 таблиць та 14 рисунків. Список використаних джерел нараховує 34 найменування.

1 Теоретичні основи управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку

1.1 Економічна сутність, класифікація та фактори впливу на фінансову стійкість банку

Фінансова стійкість банків є основою стабільної банківської системи держави, запорукою успішних економічних перетворень і розвитку. Забезпеченість фінансовими ресурсами галузей економіки прямо залежить від рівня розвитку банківської системи, її ресурсного потенціалу, надійності та рівня платоспроможності. Поступальний розвиток економіки України та досягнення високих темпів приросту ВВП можливі лише при забезпеченні високого рівня концентрації фінансових ресурсів та стабільному розвитку банківської системи.

«Стійкість» є фундаментальною категорією, яка найкраще характеризує проблеми та тенденції розвитку банківського сектору. В наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених поняття «стійкості» часто пов'язується із поняттями «стабільність», «надійність», «рівновага».

Юданов А. Ю. вважає, що ознакою «стійкості» є «стабільність як здатність опинитися в привілейованому, відносно менш уразливому становищі під час криз та здатність їх переборювати» [44]. «Стабільність» та «стійкість» характеризують якості банківської системи і досить близькі поняття. На відміну від «стійкості», поняття «стабільність» трактується як здатність системи протистояти впливам, тим самим акцентується увага на здатність до постійного відтворення. Банк і банківська система стають стійкими завдяки своїй стабільності. Стабільність є постійною якісною характеристикою, а стійкість - це те, що здобувається чи змінюється в процесі функціонування.

Фінансову стабільність банківської системи у її загальному значенні розуміють як «відсутність перешкод у її фінансовій діяльності або як існування тривалої і динамічної рівноваги на взаємопов'язаних фінансових ринках». В.В. Коваленко розуміє її як «міру повноти та якості розв'язання завдання, поставленого перед банківською системою, виконання нею своєї місії, що забезпечує досягнення позитивного фінансового результату» [13].

Комплексне трактування фінансової стабільності пропонує Г. Шиназі, який вважає, що «система є стабільною у разі виконання нею трьох функцій: фінансова система сприяє ефективному міжчасовому розподілу та перерозподілу ресурсів; фінансові ризики на перспективу оцінюються з великою точністю, а також підвладні керуванню; стан фінансової системи, що дозволяє постійно абсорбувати фінансові та реальні економічні несподівані події та шок» [43].

Майкл Фут, представник Управління Фінансових Послуг Великобританії, «фінансова стабільність визначається грошовою стабільністю; рівнем зайнятості населення, близьким до норми зайнятості в економіці; довірою економічних суб'єктів до фінансових установ і ринків; відсутністю відносних коливань цін на реальні чи фінансові активи [42].

Стабільність фінансової системи – це досить складне явище, яке охоплює оцінку різних її сегментів (грошово-кредитний ринок, фондовий ринок, ринок нерухомості, ринок іноземної валюти) і реального сектору економіки (економічне зростання, інфляція, сектори державних фінансів, фінансових і нефінансових корпорацій, домашніх господарств і зовнішній сектор).

Із стабільністю та стійкістю банків часто пов'язують проблему надійності. Надійність банку, на думку Мстоян К., це «здатність фінансової установи постійно забезпечувати ефективну діяльність, протистояти зовнішньому і внутрішньому впливу, а також зберігати можливість виконувати свої зобов'язання вчасно і в повному обсязі» [18]. Тобто складовими надійності є такі характеристики банку, як ліквідність,

платоспроможність, фінансова стійкість, стабільність конкурентоспроможність.

Національний банк України (НБУ) декларує, що «надійним можна вважати банк, якщо він є платоспроможним і має достатній запас ліквідності» [21].

Надійність банку є швидше його суб'єктивною оцінкою з боку вкладників і кредиторів як такого, що вселяє довіру.

Стійкість банку науковці пов'язують з безпекою і ефективністю банківської діяльності.

Фінансова безпека банківської системи, на думку Васькович І. М. «це такий її стан, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи і власне економічне зростання» [11].

Єрмошенко М. М. трактує фінансову безпеку банківської системи як «захищеність фінансових інтересів банківської системи на усіх рівнях фінансових відносин; її забезпеченість фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення її потреб і виконання нею відповідних зобов'язань» [9].

Грушко В. І. фінансову безпеку банківської системи як «створення таких умов її функціонування, за яких, по-перше, фактично відсутня можливість спрямовувати фінансові потоки в незакріплені законодавчими нормативними актами сфери їх використання і, по-друге, до мінімуму знижена можливість зловживання фінансовими ресурсами банківської системи» [1].

Таким чином, систематизуючи дані підходи, фінансову безпеку банківської системи розуміють як певний ступінь захищеності її фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин, що опирається на відповідний рівень фінансової стійкості, стабільності і незалежності за умов впливу дестабілізуючих факторів, які можуть становити загрозу ефективності фінансової діяльності.

Із поняттям «фінансова стійкість банківської системи» тісно пов'язане інше економічне поняття, а саме «ефективність банківської системи – яке розглядають з точки зору отриманого результату від співвідношення прибутку до витрат [10]. Ефективність є основною функцією банківської системи, яка передбачає ефективне зниження ризиків, забезпечення необхідного рівня прибутковості, що, одночасно, забезпечує комерційним банкам конкурентоздатність на нестабільному фінансовому ринку країни. У більш формалізованому вигляді під «ефективністю банківської системи розуміють як стійке, динамічне та додатне співвідношення між прибутком по всій банківській системі та понесеними витратами на його отримання, що забезпечує нормальний розвиток системи та зумовлює належне виконання системою своїх функцій» [10]. Такий підхід вважається універсальним, оскільки враховує структурний характер банківської системи, одночасно відображає той результат, на який направлено її функціонування.

Повертаючись до фінансової стійкості банку, Рисін В. В. пропонує її розглядати як окреме поняття, відмінне від «стабільності» і «надійності». Для детального аналізу «стійкості» слід розмежовувати поняття «стійкість банківської системи» та «стійкість банку». З макроекономічних позицій «стійкість характеризує процес розвитку банківської системи в цілому». «Стійкість окремого банку - це стан, що забезпечує цілеспрямований його розвиток» [35].

Холодна Ю.Є. вважає, що «визначення фінансової стійкості є багатограним, тому в процесі своєї діяльності кожна банківська установа повинна зберегти не тільки стійкість свого становища, а й збалансувати внутрішні можливості банку з впливом зовнішнього середовища з метою досягнення стану нової якості, яка дасть можливість розвиватися» [38].

Склепового Є.В. підходить до трактування фінансової стійкості банку як спроможності банку як «системи трансформування ресурсів (персоналу, фінансових ресурсів, активів, обладнання та інформаційних технологій) з максимальною ефективністю і мінімальним ризиком виконувати свої функції

у ринковому середовищі попри вплив екзогенних та ендогенних факторів» [37].

Дзюблюк О. В. фінансову стійкість визначає як «споріднене перевищення доходів над витратами» [6]. Однак твердження, що «фінансова стійкість банку» визначається рівнем його прибутку та сумою сплачених дивідендів, є досить спірними. Безумовно, що рівень прибутку є важливим узагальнюючим показником діяльності банків, однак для визначення фінансової стійкості необхідно знати джерела, за рахунок яких його отримано, і напрями його розподілу. Головною ознакою фінансової стійкості банку, в першу чергу, є стабільність джерел його доходу.

В НБУ підходить до визначення фінансової стійкості банку як «стану банку, який характеризується збалансованістю фінансових потоків, достатністю коштів для підтримки своєї платоспроможності та ліквідності, а також рентабельною діяльністю. Фінансова стійкість банку означає постійну здатність банку відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, достатньому для нормального функціонування у конкурентному середовищі» [21].

Враховуючи вище проведене дослідження пропонуємо визначати «фінансову стійкість банку як перманентну здатність забезпечувати збалансованість фінансових потоків, достатність коштів для підтримки своєї платоспроможності і ліквідності, відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, що є достатнім для нормального функціонування в конкурентному середовищі» (авт.).

Отже, поняття «фінансова стійкість», «фінансова безпека», «фінансова стабільність», «ефективність» і «надійність» банківської системи, мають певні спільні риси, однак в теорії і практиці банківського менеджменту вживаються не лише як синоніми, оскільки характеризують різні напрями єдиного фінансового механізму. Тому взаємозв'язок «фінансової стійкості» із «фінансовою безпекою», «фінансовою стабільністю», «ефективністю» і

«надійністю» банківської системи можна подати наступним чином (рисунок 1.1).

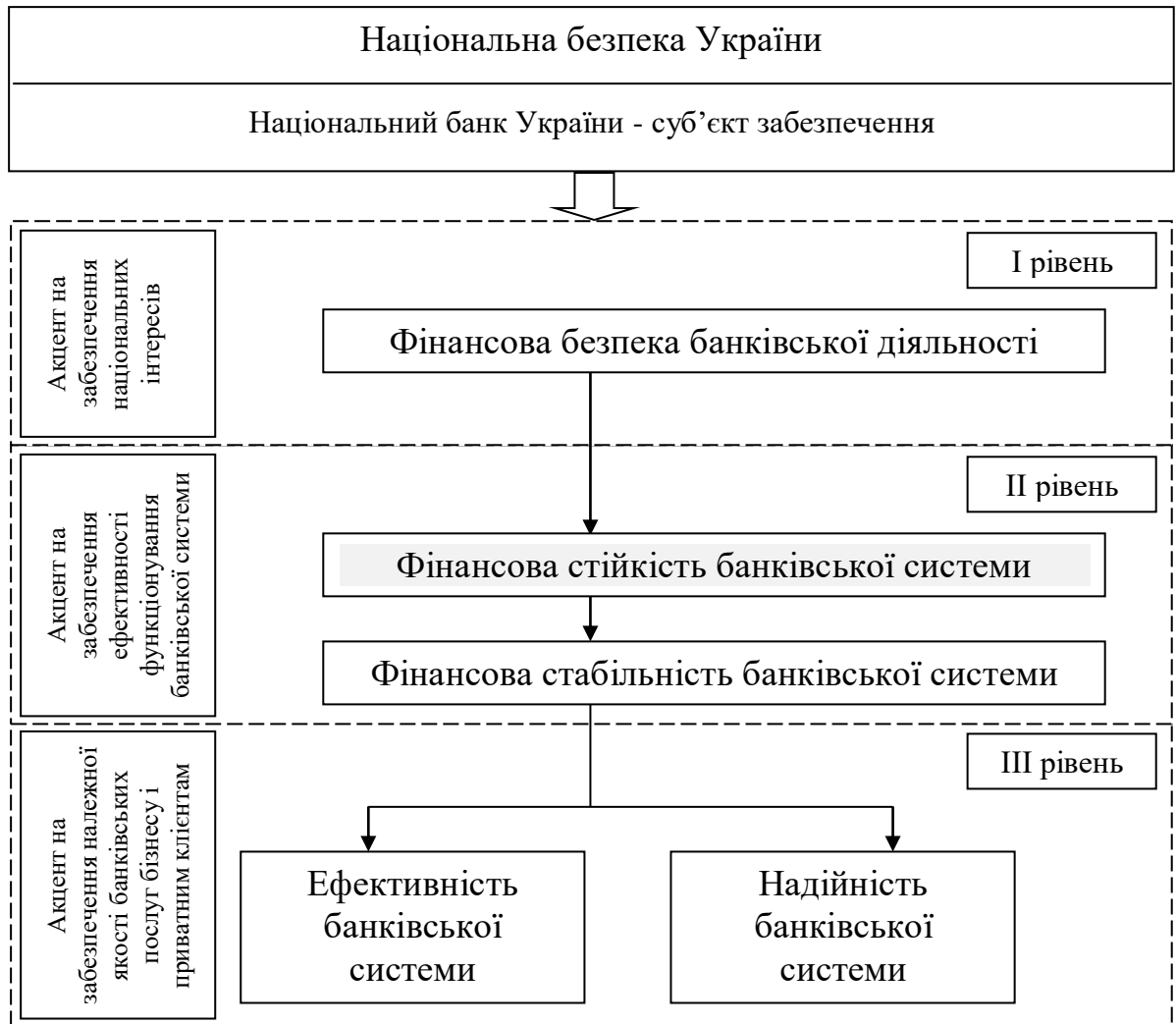

Рисунок 1.1 – Взаємозв'язок «фінансової стійкості» із «фінансовою безпекою», «фінансовою стабільністю», «ефективністю» і «надійністю» банківської системи

Джерело: складено на основі [9, 31]

Стійкість, як якісний стан і форма розвитку банківської системи, класифікується за ознаками, структурування видів якої подано на рисунку 1.2.

Рисунок 1.2 – Класифікація видів фінансової стійкості банку

Джерело: складено на основі [22, 11, 21]

Національний банк України підтримує наступні підходи щодо класифікації фінансової стійкості банку за фактором стабільності роботи, а саме [21]:

- нормальна стійкість – «характеризується стабільною діяльністю, відсутністю неплатежів чи затримки виконання своїх зобов'язань, стабільною рентабельністю»;

- нестійкий фінансовий стан – «характеризується затримкою платежів, неможливістю своєчасно виконувати окремі свої зобов'язання, низьким рівнем рентабельності тощо»;

- кризовий фінансовий стан – «характеризується регулярними неплатежами, наявністю простроченої заборгованості тощо. Кризовий фінансовий стан може призвести до неспроможності банку фінансувати поточну діяльність, здійснювати платежі та виконувати свої зобов'язання, а в кінцевому рахунку – до банкрутства».

Сьогодні, ідентифікація основних факторів та середовищ банку, які є потенційними джерелами порушення його фінансової стійкості, набуває широкого відображення в сучасній економічній літературі. На фінансову стійкість банку і банківської системи загалом впливає безліч факторів, які залежно від їх якісних характеристик чинять як позитивний, так і негативний вплив.

При дослідженні чинників, які впливають на фінансову стійкість банку, Коваленко В.В. розмежовує їх на «зовнішній (економічні, соціально-політичні та фінансові фактори впливу) та внутрішній (окремі показники фінансового стану та банківського менеджменту) блоки, залишаючи поза увагою серед внутрішніх чинників такі важливі фактори, як технологічні, інформаційні та організаційні» [13].

Довганя Ж. М. основну увагу при дослідженні факторів впливу на фінансову стійкість банку зосереджує лише на факторах мікросередовища діяльності банку, а саме, ефективність управління активами та пасивами, ліквідність, дохідність банку і рівень менеджменту [9].

Єфремова Н. Ф. зазначає, що на фінансову стійкість банку мають вплив екзогенні й ендогенні фактори. На їх думку, найбільше значення на фінансову стійкість банку мають саме внутрішні фактори, такі як

«змістовність банківської стратегії, рівень професійної кваліфікації персоналу, рівень банківського менеджменту та достатність капіталу» [11].

Корженко К.А. пропонує внутрішні фактори, що впливають на стійкість банку, згрупувати за такими підгрупами: комерційні; фінансово-економічні, функціональні; організаційні [14].

Кочетков В. М. пропонує чинники впливу на фінансову стійкість банку об'єднати у чотири групи. Він вважає, що саме такі блоки факторів, як «соціально-політична ситуація, загальноекономічна ситуація, стан фінансового ринку та внутрішня стійкість банку» мають найбільший вплив на фінансову стійкість банку. У складі кожної із зазначених груп можна виділити чинники внутрішнього і зовнішнього середовища [15].

Барановський О. І. пропонує виокремлювати такі фактори, як «зниження якості банківських активів; втрата довіри з боку вкладників, що підтверджується фактом відтоку депозитних коштів; політичне втручання в діяльність банківської системи; зниження ліквідності; зменшення капіталізації банків; скорочення ресурсної бази банків; залежність банківської системи від фінансового стану підприємств-позичальників; зростання ризиків, пов'язаних із фондовим ринком і динамікою цін на окремих сегментах фінансового ринку; проблеми з поверненням зовнішніх запозичень, які активно залучалися в попередні роки; рівень капітальної бази банківської системи та досить низька якість ресурсів; проблеми рефінансування банків; зростання процентних ставок; збільшення обсягів неповернутих валютних кредитів; складнощі із залученням нових інвестицій, зумовлені кризовими явищами на європейських фінансових ринках та зниженням кредитних рейтингів значної частини українських банків високі ризики кредитування, що зумовлені неефективною структурою економіки» [1].

Узагальнення існуючих підходів щодо класифікації факторів впливу на фінансову стійкість банку, дозволяє представити багатокритеріальну класифікаційну систему факторів впливу (рисунок 1.3).

Рисунок 1.3 – Класифікація факторів впливу на фінансову стійкість банку

Джерело: складено на основі [1, 10, 13, 14, 15]

Багатокритеріальна класифікаційна система факторів впливу на фінансову стійкість банку забезпечить ґрунтовний і всебічний аналіз внутрішнього та зовнішнього середовища його функціонування в сучасних економічних умовах і в майбутньому, шляхом попередження та виявлення загроз та вчасного реагування на них, і дасть змогу покращити формування ефективного механізму управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку.

1.2 Обґрунтування складових системи організаційно-економічного забезпечення управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку

У сучасному банківському бізнесі України точиться жорстка постійна боротьба як за збереження наявних клієнтів, так і за залучення нових, так і за надання їм нових банківських послуг. Це автоматично ставить вимогу пропонувати кращі умови обслуговування й підвищувати їх якість. А тому банкам потрібно ретельно вивчати нові потреби клієнтів у асортименті банківських продуктів. Перевагу над своїми конкурентами матимуть ті банки, які пропонують унікальні послуги в одному сегменті ринку.

Конкуренція - це «суперництво між учасниками ринкового господарства за найвигідніші умови виробництва, продажу і купівлі товарів та послуг, за привласнення найбільших прибутків» [36].

Банківська конкуренція - це «суперництво між учасниками ринку банківських послуг. Сферою прояву банківської конкуренції є ринок банківських послуг, що являє собою досить складне утворення та певною мірою стосується практично всіх елементів ринкової системи» [12].

Конкуренція на ринку банківських послуг досить відрізняється від конкуренції на інших ринках - фінансових чи товарних. Специфіка формування конкурентних відносин на ринку банківських послуг обумовлена організаційно-правовими й інформаційно-аналітичними особливостями ведення банківського бізнесу, функціями банків в економічній системі держави, впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів на глобальному фінансовому ринку. Сучасна банківська система активно працює за трьома рівнями банківської конкуренції, які залежать від складу суб'єктів, що конкурують між собою: конкуренція в самій банківській системі (між комерційними банками), конкуренція комерційних банків із небанківськими кредитно-фінансовими установами (ломбарди, пенсійні фонди, інвестиційні

фонди, кредитні спілки, тощо), конкуренція комерційних банків із нефінансовими організаціями (відділеннями зв'язку, з торговими підприємствами, що реалізують товари в кредит, зі структурами, що емітують та обслуговують платіжні картки тощо).

Формування конкурентних відносин на ринку банківських послуг має свою специфіку порівняно із іншими ринками, що обумовлена особливостями організаційно-правового та інформаційно-аналітичного характеру сучасного банківництва, функціями банків в економічній системі, а також впливом глобалізаційних й інтеграційних процесів на світовому фінансовому ринку.

У забезпеченні конкурентоспроможності банку його фінансова стійкість відіграє визначну роль. Високий рівень фінансової стійкості банківських установ забезпечує конкурентоздатність банківської діяльності і стає базою для модернізації економіки й забезпечення її збалансованості. Фінансова стійкість банку виступає головною умовою його існування та забезпечення ефективної діяльності.

Система організаційно-економічного забезпечення фінансової стійкості банків – це сукупність принципів, методів та способів, які необхідно долучити для побудови піраміди управління фінансовою стійкістю.

Методична складова управління фінансовою стійкістю банків в системі забезпечення конкурентоспроможності банку включає: «формування інформаційної бази та системи індикаторів стійкості, проведення аналізу та моніторингу, стрес-тесту, вироблення рекомендацій щодо коригування політики розвитку банків з метою посилення стійкості банків та запобігання фінансовим кризам» [11].

Виходячи із визначення поняття «система», між основними її елементами організаційно-економічного забезпечення фінансової стійкості банку існують взаємозв'язки (між метою, принципами, завданнями,

суб'єктами, об'єктами, функціями, інструментами банківського регулювання в системі забезпечення конкурентоспроможності банку) (рисунок 1.4).

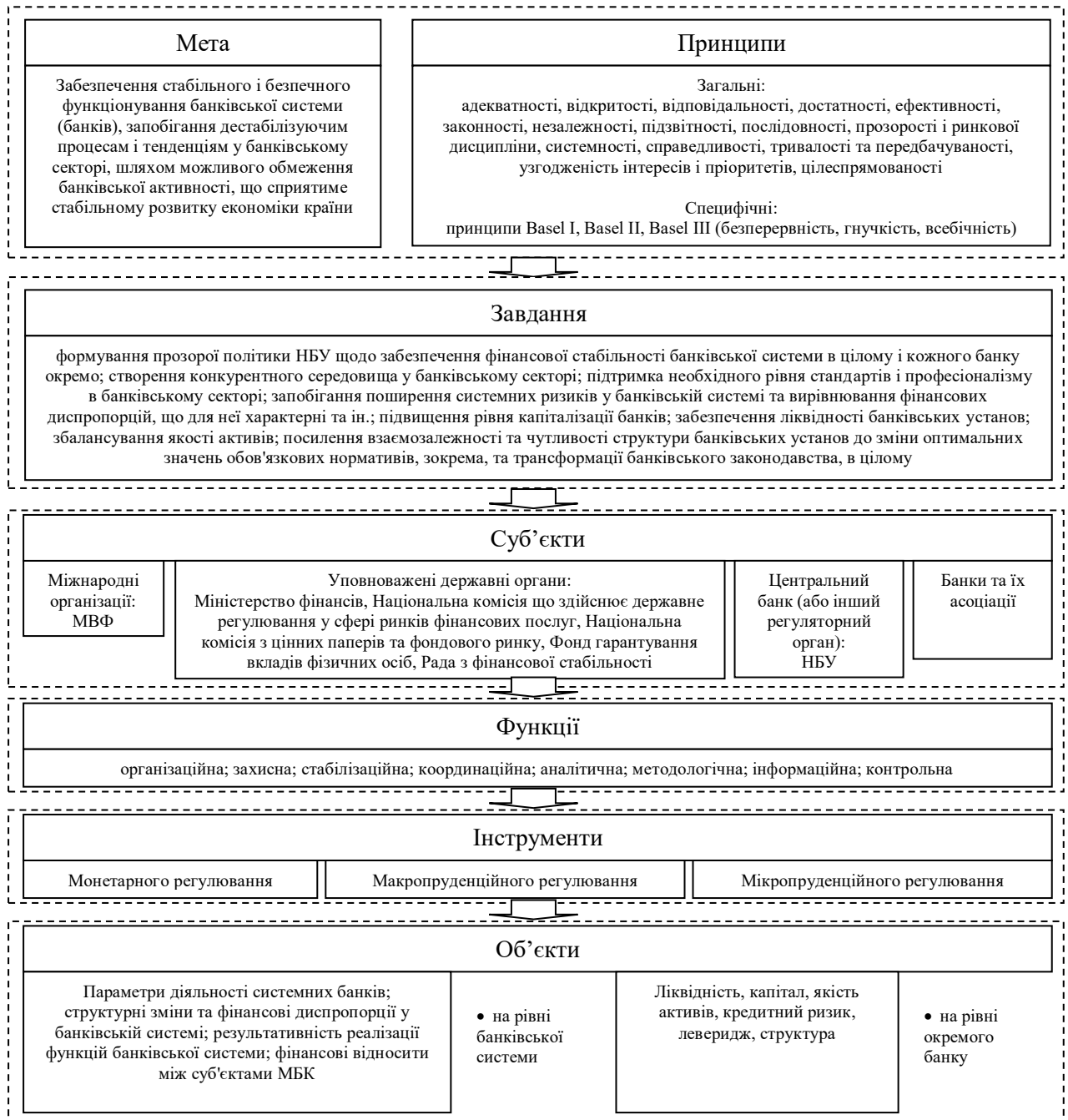

Рисунок 1.4 – Складові системи організаційно-економічного забезпечення фінансової стійкості банківської системи/банку [17]

Методичну складову оцінки фінансової стійкості банку визначають стандартизовані показники (таблиця 1.1): коефіцієнт надійності; коефіцієнт фінансового важеля; коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні

активів; коефіцієнт захищеності дохідних активів власним капіталом; коефіцієнт мультиплікатора капіталу [39].

Таблиця 1.1 – Економічний зміст та алгоритм розрахунку показників фінансової стійкості банку [21, 39]

Показник	Алгоритм розрахунку	Економічний зміст
Коефіцієнт надійності	$K_n = K / Z_k$	Рівень залежності банку від залучених коштів: співвідношення власного капіталу (K) до залучених коштів (Z _к).
Коефіцієнт фінансового важеля	$K_{fv} = Z_k / K$	Здатність банку залучати кошти на фінансовому ринку: співвідношення зобов'язань банку (Z _к) і капіталу (K)
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів – достатність капіталу	$K_{uk} = K / A_{zag}$	Достатність сформованого власного капіталу (K) в активізації та покритті різних ризиків
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	$K_{zk} = A_k / K$	Частина капіталу розміщеного в нерухомість (майно): співвідношення капіталізованих активів (A _к) і власного капіталу (K)
Коефіцієнт захищеності доходних активів власним капіталом	$K_{зда} = (K - \text{Над} - \text{Зб}) / A_d$, де Над – недоходні активи; A _d – дохідні активи; Зб – збитки	Захист доходних активів (чутливих до зміни процентних ставок) мобільним власним капіталом
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	$K_{mk} = A / K_a$	Ступінь покриття активів (A) (акціонерним) капіталом (K _а)

Оцінку рівня конкурентоспроможності банку проводять використовуючи скорингову методика, в основі якої лежить розрахунок кількості балів за оцінками фінансових коефіцієнтів та показників: показники ефективності діяльності банку; показники рівня його захищеності та здатності протистояти кризовим явищам (таблиця 1.2).

Таблиця 1.2 - Показники ефективності діяльності банку [21, 39]

Назва показника	Формула розрахунку	Норматив	Економічний зміст
Ефективність операцій з процентними коштами, частка од.	$\frac{\text{Процентні доходи}}{\text{Процентні витрати}}$	Більше 1	Збалансованість процентних операцій банку
Рентабельність активів, %	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Активи}}$	Не нижче середньогалузевого або середнього значення по групі (I, II, III, IV), в яку входить банк. (порогове значення – 1,5%)	Ефективність роботи керівництва банку. Віддача від вкладених коштів. Чим значення вище, тим краще.
Рівень процентної маржі (кредити – депозити) (чиста процентна маржа)	$\frac{(\text{Процентні доходи} - \text{Процентні витрати})}{\text{Активи}}$	Не нижче середньогалузевого або середнього значення по групі (I, II, III, IV), в яку входить банк. (порогове значення – 5%)	Характеризує ефективність процентної політики. Чим значення вище, тим краще
Ефективність роботи банку, частка од.	$\frac{\text{Доходи}}{\text{Витрати}}$	Більше 1	Загальна ефективність роботи банківської установи. Її здатність генерувати дохід
Ефективність комісійної діяльності, частка од.	$\frac{\text{Комісійні доходи}}{\text{Комісійні витрати}}$	Більше 1	Здатність банку заробляти на наданні комісійних послуг
Прибуток на одного працівника, грн/чол.	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Кількість працівників}}$	Не нижче середньогалузевого або середнього значення по групі (I, II, III, IV)	Продуктивність праці працівників банку. Чим значення вище, тим краще

Наступною групою є показники захищеності банку (таблиця 1.3).

Таблиця 1.3 - Показники що характеризують рівень захищеності банку
[21, 39]

Назва показника	Формула розрахунку	Норматив	Економічний зміст
Ліквідність (миттєва),%	Високоліквідні активи Поточні пасиви	>20% (або 0,2)	Здатність банку своєчасно виконувати свої зобов'язання за рахунок високоліквідних активів
Рівень проблемних кредитів,%	<u>Проблемні кредити</u> Кредитний портфель	<5%	Характеризує якість кредитного портфеля. Рівень простроченої заборгованості в ньому
Коефіцієнт кредитних ризиків, частка од.	<u>Проблемні кредити</u> Резерви під кредити	<1	Рівень покриття резервами потенційних збитків від кредитних операцій
Загальна валютна позиція,%	Відкрита валютна <u>позиція</u> Капітал банку	<30–35%	Характеризує валютну стійкість банку, наскільки капітал банку покриває можливі збитки у разі несприятливої зміни валютних курсів
Коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань, частка од.	<u>Кредити</u> Зобов'язання	Оптимально -0,53–0,90; >0,90 – низька кредитна стійкість;	Агресивність кредитної політики банку
Коефіцієнт достатності капіталу,%	<u>Капітал</u> (Зобов'язання + капітал)	>10%	Співвідношення власних і залучених коштів. Чим вище значення, тим більший ризик беруть на себе власники банку
Співвідношення отриманих і виданих міжбанківських кредитів, частка	<u>Кредити видані</u> Кредити отримані	Якщо >1,4, то це загроза для кредитної і фінансової стійкості банку	Характеризує тип кредитної політики, що проводиться банком на ринку міжбанківських запозичень

Використовується комплексна методика для оцінки стійкості та конкурентоспроможності банку з інтегральним значенням у 130 балів – максимум по 10 балів на кожний із наведених показників (6+7). Рівень

фінансової безпеки банку визначається за кількістю набраних балів. Розподіл балів із врахуванням значення показника подано в таблиці 1.4 [39]

Таблиця 1.4 – Розподіл балів із врахуванням значення показника [39]

Параметр показника	Кількість балів
Гірше за нижній поріг «сірої зони»	0
Гірше за норматив, але вище за нижній поріг «сірої зони»	5
Краще за норматив, але гірше за верхній поріг «сірої зони»	7,5
Краще за норматив і вище за верхню межу «сірої зони»	10

Для усунення недоліків методики, пов'язаних з тісною прив'язкою до нормативних значень показників та недостатнім ступенем врахування динаміки їх зміни, використовують так звану «сіру зону», яка характеризує значення показника, при якому важко дати однозначну його оцінку. Пропонується використовувати інтервал $\pm 10\%$ від нормативного значення як «сіру зону».

Конкретні значення «сірих зон» для кожного із використовуваних показників наведені в таблиці 1.5 і розраховані на основі нормативних значень. Для врахування динаміки показників використовують додаткові бали. Якщо динаміка зміни показника позитивна, то до поточної кількості балів за показником додається ще 1 бал. Якщо показник максимальний, то бали не додаються. Якщо ж динаміка негативна, то один бал відповідно віднімається.

«Оцінку рівня стійкості в контексті забезпечення конкурентоспроможності банку здійснюють за такою формулою (1.1) [16]:

$$S = \sum \text{MAX}_i \times P_i + D_i, \quad (1.1)$$

$$P_i = 1,00; K_i > Z_h;$$

$$P_i = 0,75; K_i > t_i ; K_i < Z_h;$$

$$P_i = 0,50; K_i < t_i ; K_i > Z_i ;$$

$$P_i = 0,00; K_i < Z_i ,$$

де S – загальна кількість балів;

MAX_i – кількість балів i -го показника;

t_i – нормативне значення i -го показника;

Z_h – верхня границя «сірої зони»;

Z_i – нижня границя «сірої зони»;

K_i – фактичне значення i -го показника;

D_i – премія/штраф у тенденції зміни i -го показника.

За результатами аналізу банк отримує одну із трьох типів оцінки рівня стійкості та конкурентоспроможності:

- критичний (менше 80 балів);
- недостатній (80–110 балів);
- достатній (110–130 балів)».

Критична оцінка - це серйозне порушення. Недостатня оцінка - наявність ряду проблем в банківській діяльності, які можуть в майбутньому стати причиною виникнення кризи. Достатня оцінка - відповідає задовільному рівню стійкості та конкурентоспроможності.

Даний метод оцінки фінансової стійкості банку із застосуванням скоринг-методики та оцінкою інтегрального показника дозволяє банку виявляти зародження кризових ситуацій, а також визначати їх причини та запропонувати важелі та методи нейтралізації криз і підвищення конкурентоспроможності на ринку.

Таким чином, управління фінансовою стійкістю банків є сукупністю інструментів та методів управління, що застосовуються та спрямовуються на її забезпечення.

2 Формування аналітичного підґрунтя оцінки фінансової стійкості в системі забезпечення конкурентоспроможності банку

2.1 Сучасний стан розвитку та оцінка фінансової стійкості банківської системи України в 2018-2020 р.р.

Банківська система у 2020 році успішно пройшла коронакризу, належним чином виконувала свої функції, підтримуючи економіку України. Такому результату сприяли проведена попередня робота з очищення та підвищення фінансової стійкості банківської системи, своєчасні дії банків та НБУ, спрямовані на подолання наслідків пандемії та інших внутрішніх і зовнішніх викликів.

На кінець 2020 року на ринку працювали 73 платоспроможних банки, їх кількість протягом 2020 року скоротилась на 2 одиниці. Така ж динаміка спостерігалася і в 2019 році.

Основні показники діяльності банківської системи України у 2018-2020 рр. відображені у таблиці 2.1.

За 2020 рік чисті активи банків України зросли на 22,4% – до 1824,1 млрд грн. в основному за рахунок приросту державних цінних паперів. Незначне зростання також відбулося за вкладеннями банків в ОВДП (на 60,4%), що забезпечило 2/3 номінального приросту чистих активів за 2020 рік. Чисті активи банків в 2019 році зросли на 26,1% (рисунок 2.1).

В кінці 2020 року уряд провів досить великі бюджетні видатки, що дозволило підвищити ліквідність банків та їхні вкладення в депозитні сертифікати НБУ. Загалом в 2020 році обсяги депозитних сертифікатів НБУ зросли на 7,5%, зростали також і обсяги коштів НБУ та міжбанківських кредитів, готівки в касах банків тощо.

Таблиця 2.1 – Показники діяльності банківської системи України у 2018-2020 рр.

Показники	Роки			Абсолютне відхилення, (+,-)		Темп приросту, %	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019	2019/2018	2020/2019
Кількість діючих банків	77	75	73	-2	-2	97,4	97,4
Чисті активи, млрд грн	1367,2	1493,3	1824,1	126,1	330,8	109,2	122,2
Кредитний портфель, млрд грн	1118,9	1033,5	1378,3	-85,3	344,8	92,4	133,4
Капітал, млрд грн	145,7	199,9	210,9	54,2	10,9	137,2	105,5
із нього: статутний капітал, млрд грн	467,4	468,7	480,0	1,2	11,3	100,3	102,4
Зобов'язання, млрд грн	1221,4	1293,4	1613,2	71,9	319,8	105,9	124,7
Доходи, млрд грн	127,7	150,9	162,8	23,3	11,9	118,2	107,9
Витрати, млрд грн	105,5	87,8	118,0	-17,7	30,2	83,2	134,4
Результат діяльності, млрд грн	17,1	58,4	41,3	41,3	-17,1	341,9	70,8
Рентабельність активів, %	1,7	4,4	5,2	2,7	0,9	257,4	120,2
Рентабельність капіталу, %	14,7	34,2	38,7	19,5	4,5	233,0	113,1

Джерело: складено авторами на основі [19]

Динаміка корпоративного кредитування в 2020 році була неоднорідною, а їх обсяги помірними, що викликано падінням попиту на окремі групи товарів та послуг, причиною якого стала пандемія, а також запроваджені відповідно жорсткі карантинні обмеження значно скоротили діяльність окремих секторів економіки. Попит на банківські кредити з боку бізнесу знизився, що привело до погіршення фінансового стану позичальників. З метою зменшення негативних наслідків кризи для кредитного портфеля, НБУ пропонував банкам здійснювати реструктуризацію кредитів сумлінних боржників, на яких мала негативний

вплив пандемія COV-19. Найуразливішими до проявів пандемія COV-19 залишалися малі підприємства, а тому для їх підтримки Уряд України запровадив державні програми часткової компенсації відсоткової ставки і державні гарантії за кредитами. Проведення таких заходів і поступове відновлення економіки сприяли поживленню кредитування корпоративного бізнесу.

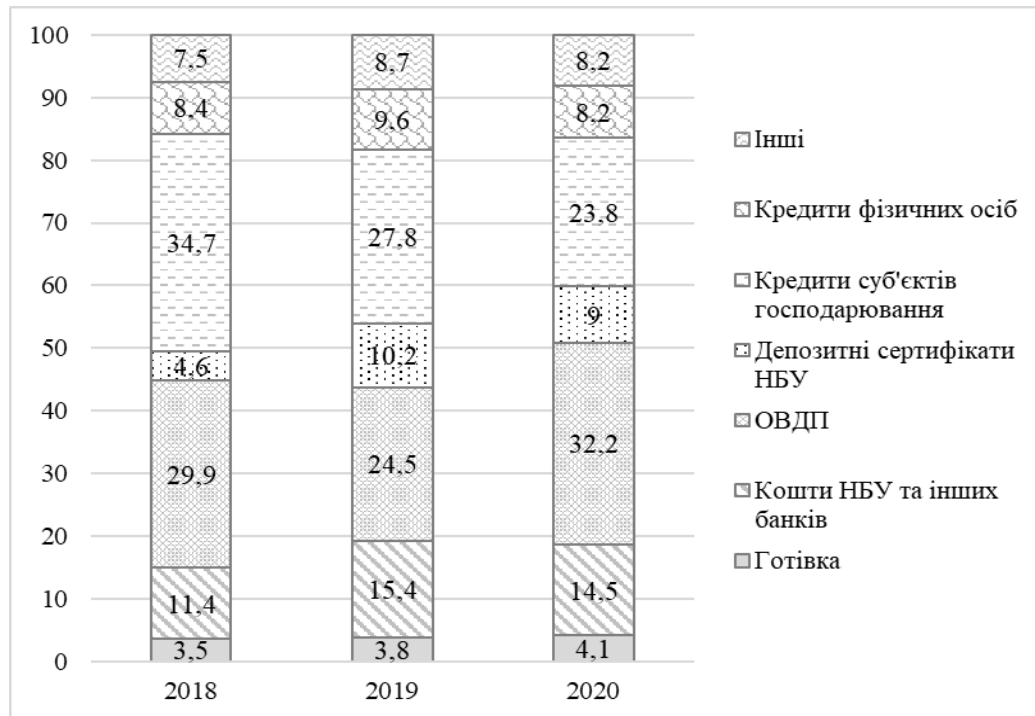

Рисунок 2.1 – Структура активів банківської системи України в 2018-2020 р.р.

Джерело: побудовано за даними [19]

Чисті гривневі кредити бізнесу збільшилися сукупно за 2020 рік на 4,3%. Банки з іноземним і приватним капіталом найбільш динамічно кредитували бізнес – понад 15%. Чисті валютні кредити мали динаміку до зменшення на 11,1% р/р у доларовому еквіваленті. Різко скоротилася роздрібне кредитування у 2020 році. Чистий гривневий кредитний портфель фізичних осіб за 2020 рік зріс на 5,5%, тоді як в 2019 році він зріс на 30%. Основними причинами цього стало сповільнення нових видач кредитів через

падіння попиту на окремі товари та невизначеність щодо динаміки доходів населення під час коронакризи.

Всупереч песимістичним очікуванням якість кредитного портфеля в досліджуваному періоді значно не погіршилася. Це було забезпечено з однієї сторони високою якістю портфеля перед до початку кризи, так і своєчасними діями банків із реструктуризації позик. Значне зростання кредитного ризику було визнане за незначною часткою кредитів. Покриття резервами працюючих кредитів збільшилося на 1–2%. Кредитний ризик залишається основним для банків у 2021 році. Незважаючи на поліпшення економічної ситуації в II півріччі 2020 року, окремі позичальники й досі відчувають значні фінансові труднощі, що негативно впливає на якість обслуговування кредитів, зумовлює потребу в додатковому формуванні банківських резервів.

На кінець 2020 року зобов'язання банків склали 1613,2 млрд грн, що більше показника 2019 року на 24,7%. Позитивний вплив на приріст зобов'язань мав приплив коштів клієнтів і підтримка ліквідності банків. Частка коштів домогосподарств та бізнесу в зобов'язаннях в 2020 році зросла на 1,3% і склала 84,6% до загальної структури. Обсяг кредитів рефінансування в 2020 році зріс в 7,9 раза, частка коштів НБУ в зобов'язаннях зросла до 3,8%. Зовнішній борг банківської системи за 2020 рік зменшився на 23%, також скоротилися і обсяги міжбанківських зобов'язань (рисунок 2.2).

Незважаючи на кризу в 2020 році гривневі депозити домогосподарствам значно зростали – на 26,5% за рік. Значно дешевшими були валютні вклади, їх зростання становила лиш 0,6% за рік у доларовому еквіваленті. Найбільше гривневих вкладів в 2020 році залучив ПриватБанку та приватні банки, валютних – банки з іноземним і приватним капіталом.

Строкові депозити фізичних осіб суттєво зменшилися. Основою приросту коштів населення в 2020 році стали вклади на вимогу. Частка коштів фізичних осіб у гривні до запитання зросла в порівнянні з 2019 роком на 8,% – до 55,2%.

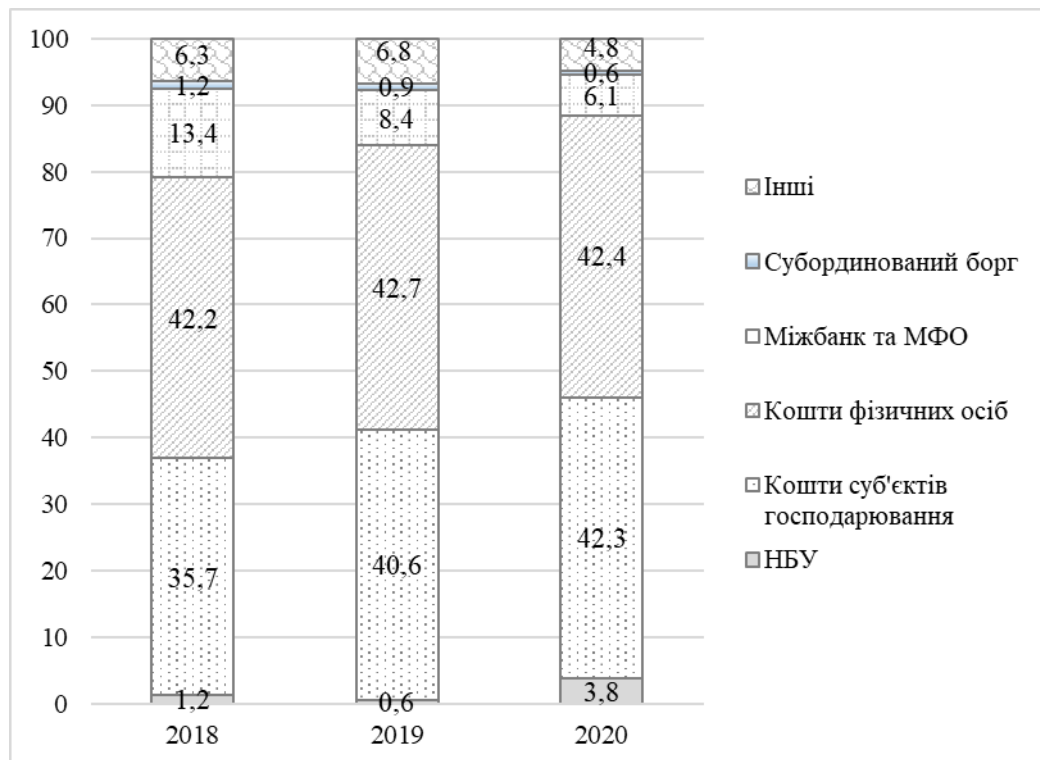

Рисунок 2.2 – Структура зобов'язань банківської системи України в 2018-2020 р.р.

Джерело: побудовано за даними [19]

Кошти суб'єктів господарювання в гривневому еквіваленті в 2020 році зросли на 34,5%, у доларовому еквіваленті – на 2,2%. Найвищий приріст коштів корпоративних клієнтів у гривневому еквіваленті зафіксовано в банках із приватним капіталом та ПриватБанку.

Рівень доларизації коштів клієнтів зменшився за 2020 рік на 1,8% – до 38,0%: в т.ч. за коштами бізнесу – до 34,1%, за коштами населення – до 41,8%. «Збереження макрофінансової стабільності, зміна переваг вкладників та позичальників сприятимуть подальшій природній доларизації балансів банків» [19].

Середньозважені ставки за 12-місячними депозитами фізичних осіб у гривневому еквіваленті знизилася з 15,1% річних у 2019 році до 8,7% річних у 2020 році, у доларовому еквіваленті – на 1,2 % – до 1,4% річних. Ставка за кредитами суб'єктів в гривні знизилася на 6,5% (з 15,7% до 9,2%) річних.

Середня вартість валютних корпоративних кредитів коливалась в межах 5% річних. Незважаючи на зниження вартості кредитів фізичним особам 3,1%, вона залишалась високою і складала близько 30% річних через значну питому вагу споживчих кредитів високоризикованого характеру. На вторинному ринку житла іпотечні кредити подешевшали за на 6,6% – до 14,0% річних, тоді як на первинному лише на 4,6% – до 16,9% річних.

Криза, викликана COV-19 дещо погіршила фінансовий стан банків. Прибуток банківської системи за 2020 рік був склав 41,3 млрд грн, що на 29,2% меншим ніж за 2019 рік. Майже 90% прибутку банківської системи забезпечили п'ять банків, з яких більше половини ПриватБанк. Кількість збиткових банків в 2020 році склала 8 установ, що відповідає показнику 2019 року. Рентабельність капіталу половини з топ-20 банків склала понад 15% (рисунок 2.3).

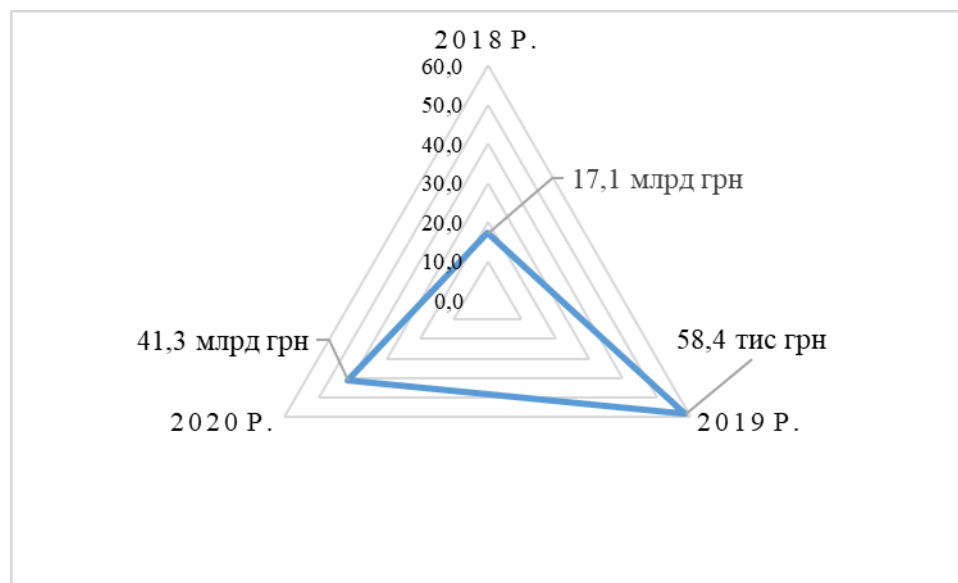

Рисунок 2.3 – Динаміка фінансових результатів банківської системи України в 2018-2020 р.р.

Джерело: побудовано за даними [19]

Окремі банки визнали зниження якості активів через значні фінансові труднощі позичальників, а тому відрахування до резервів за кредитами значно зросли - на 91%, або до 20,8 млрд грн.

Зниження бізнес-активності під час карантину, падіння попиту на кредити та банківські послуги негативно вплинуло на операційні доходи. Функціонування відділень в умовах пандемії COV-19, перевід їх роботи в online-режим потребував збільшення операційних витрат. За результатами 2020 року банківська система отримала більше операційного доходу, ніж за 2019 рік, на 8,2%, а операційні витрати зросли на 14,2% в порівнянні з 2019 роком. Чистий операційний прибуток зріс на 1,8%, а операційна ефективність погіршилась.

За результатами 2020 року чистий процентний дохід зріс на 7,0% в порівнянні з 2019 роком, чистий комісійний дохід – на 5,8% відповідно. За рахунок переоцінки ОВДП результат переоцінки та результат операцій із купівлі-продажу в 2020 році був на 32,1% більшим, а ніж в 2019 році.

Збереження прибутковості банківської системи дало змогу банкам утримувати капітал на вищому рівні, ніж мінімально необхідний. На кінець 2020 року середнє значення достатності регулятивного капіталу склало 22,0%, а основного – 15,7%. Статутний капітал банків в 2020 році збільшився до 480,0 млрд грн, або 2,0% в порівнянні з 2019 роком, тоді як регулятивний капітал зріс на 21,1%. Такий запас міцності дає можливість НБУ продовжувати роботу над приведенням вимог до капіталу банків відповідно до рекомендацій Базеля та директив ЄС.

Динаміку дотримання економічних нормативів банками України в 2018-2020 роках подано в таблиці 2.2.

Необхідно відмітити, що в 2018-2020 роках окремі банки збільшили свій регулятивний капітал, що відбулося внаслідок вливання додаткових коштів власниками цих банків, з метою запобігання банкрутства. Норматив адекватності регулятивного капіталу в досліджуваному періоді зріс з 16,18 в 2018 році до 21,98 в 2020 році, що відповідає вимогам НБУ. Норматив достатності основного капіталу НЗ зростає, що позитивно впливає на прибутковість банківської діяльності та є запорукою надійності, а це, в свою

чергу, забезпечуватиме належний рівень конкурентоспроможності на ринку й підтримуватиме довіру клієнтів.

Таблиця 2.2 - Динаміка дотримання економічних нормативів банками України у 2018-2020 р.р. [19]

Назва нормативу	Нормативне значення	Позначення	Роки		
			2018	2019	2020
Регулятивний капітал (млрд грн)		H1	126,12	150,31	182,28
Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу	не менше 10 %	H2	16,18	19,66	21,98
Норматив достатності основного капіталу	не менше 7%	H3	...	13,50	15,67
Норматив миттєвої ліквідності	не менше 20 %	H4	68,66
Норматив поточної ліквідності	не менше 40 %	H5	99,12
Норматив короткострокової ліквідності	не менше 60 %	H6	93,52	94,35	86,82
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	не більше 25 %	H7	19,83	17,61	19,14
Норматив великих кредитних ризиків	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу	H8	176,23	105,00	87,39
Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	не більше 25 %	H9	10,41	7,02	4,10
Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою	не більше 15 %	H11	0,0009	0,0002	0,0002
Норматив загальної суми інвестування	не більше 60 %	H12	0,15	0,13	0,10

Згідно з даними НБУ банківська система демонструє виконання встановлених вимогами НБУ нормативів ліквідності, причому вони мають значне перевищення. Відповідно до «Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затвердженої постановою Правління Національного банку України від 01.08.2019 № 102» економічні нормативи H4 та H5 починаючи з 02.09.2019 не розраховуються. Норматив короткострокової ліквідності H6 скоротився в 2020 році на 7,53%, однак його значення 86,82% значно перевищує допустимий мінімум (60%), що вказує на

те, що банки в умовах викликів та загроз мають достатній запас ліквідності, щоб погасити зобов'язань протягом одного року

Однак таке перевищення фактичних значень нормативів ліквідності над нормативними значеннями вказує на нераціональне використання залучених ресурсів, що прямо впливає на можливе погіршення платоспроможності банку, недоотримання значних обсягів доходів і зменшення кредитного потенціалу. Введення двох нових показників в 2019 році для регулювання банківської ліквідності (а саме, показника покриття ліквідності (LCR) і показника чистого стабільного фінансування (NSFR)) забезпечує фінансову стабільність як кожного окремого банку, так і банківської системи загалом.

Проведений аналіз дотримання банками України нормативів кредитного ризику вказує, що розраховані значення нормативів нижчі від оптимальних. Так, в 2018-2020 р.р. норматив Н7 максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента при оптимальному значенні не більше 25 % становив 19,83 %-19,14%; норматив Н8 великих кредитних ризиків при нормативному значенні 800 % скоротився з 176,23 % до 87,39%, норматив Н9 максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами скоротився з 10,41% до 4,1%.

Таким чином, аналіз нормативів Н7-Н9 дозволяє зробити висновок про те, що стійкість банківського сектору до кредитних ризиків зростає. Основну загрозу становлять непрацюючі кредити, амортизація їх застави та валютна складова у балансах банків. За 2018-2020 роки значно покращилась якість кредитних портфелів, а обсяг проблемних кредитів зменшився, що свідчить про зниження ризикованості кредитної діяльності та покращення якості сукупного кредитного портфеля. А це має свій позитивний вплив на забезпечення фінансової стійкості банківської системи.

Нормативи інвестування Н11-Н12 вказують на низьку інвестиційну діяльність банків, а відповідно і досить низький рівень ризиковості банківської інвестиційної діяльності. Протягом 2018–2020 років

простежується тенденція до зниження обох нормативів інвестування. Для підвищення інвестиційної діяльності банків портфель цінних паперів має бути більш диверсифікованим, що забезпечить ефективність даного процесу.

2.2 Загальна характеристика та аналіз фінансової діяльності АБ «Укргазбанк» в 2018-2020 р.р.

АБ «Укргазбанк» вже понад 26 років працює на банківському ринку України. За це час клієнтами його стали 2,1 млн українців та близько 70 тисяч корпоративних клієнтів [20].

АБ «Укргазбанк» належить до групи банків із державною часткою в капіталі. Держава в особі Міністерства фінансів України володіє 94,94% акціонерного капіталу цього банку. За обсягами активів АБ «Укргазбанк» входить до п'яти найбільших банків країни.

Унікальність АБ «Укргазбанк» полягає в його ЕКО-спрямуванні, це банк, що піклується про довкілля шляхом фінансування проєктів з енергоефективності та відновлюваної енергетики. У фінансуванні «зелених» еко-френдлі проєктів банк є беззаперечним лідером.

АБ «Укргазбанк» працює за такими напрямками [20]:

- «фінансування альтернативної енергетики («сонячної, гідроенергії, енергії вітру тощо»);
- фінансування енергозберігаючих технологій («починаючи від встановлення енергозберігаючих лампочок до величезних проєктів модернізації устаткування»);
- захист довкілля».

Аналіз складу та динаміки показників АБ «Укргазбанк» у 2018-2020 роках наведено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Динаміка показників діяльності АБ «Укргазбанк» у 2018-2020 рр.

Показники	Роки			Абсолютне відхилення		Відносне відхилення	
	2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019	2019/ 2018	2020/ 2019
Чисті активи, млн грн	82392	119336	142780	+36944	+23444	+44,84	+19,64
Кредити надані, млн грн	45237	38986	47518	-6251	+8532	-13,82	+21,88
Власний капітал, млн грн	5756	8254	8549	+2498	+294	+43,41	+3,57
Зобов'язання, млн грн	76636	111082	134231	+34446	+23149	+44,95	+20,84
Чистий прибуток, млн грн	769	1289	411	+520	-878	+67,69	-68,11
ROE, %	13,35	15,62	4,81	+2,26	-10,81	+16,93	-69,21
ROA, %	0,93	1,08	0,29	+0,15	-0,79	+15,77	-73,35

Джерело: складено за даними [19, 20]

Частка АБ «Укргазбанк» у активах банківської системи України в 2020 році складає 7,8% (142,7 млрд. грн.). За класифікацією НБУ в 2020 році АБ «Укргазбанк» входить до банків з державною часткою.

млн грн

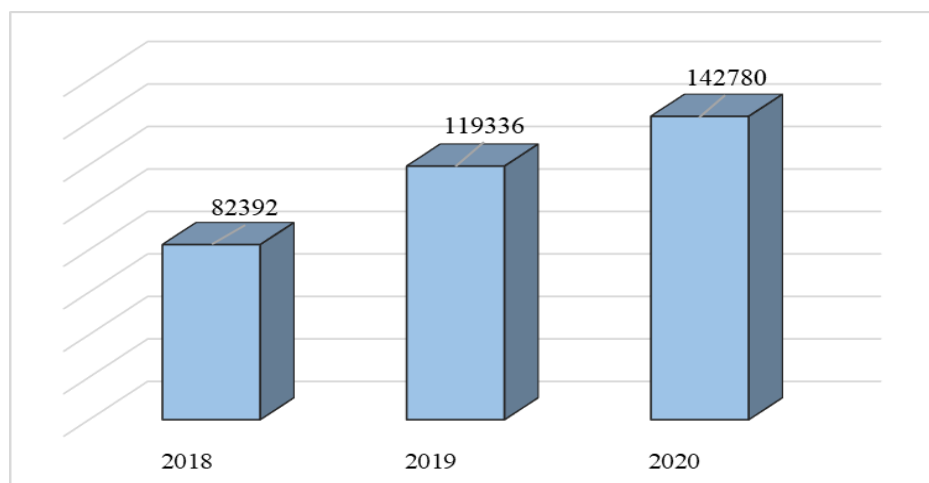

Рисунок 2.4 – Динаміка чистих активів АБ «Укргазбанк» у 2018-2020 рр.

Джерело: побудовано за даними [19]

Протягом 2018-2020 років чисті активи АБ «Укргазбанк» зросли з 82,3 млрд грн до 142,8 млрд грн, або на 36,9 млрд грн в 2019 році та 23,4 млрд грн в 2020 році, 44,8% та 19,6% відповідно (рисунок 2.4).

Детальна інформація по складу, структурі та динаміці активів АБ «Укргазбанк» у 2018-2020 роках наведено у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Склад, структура та динаміка активів АБ «Укргазбанк» у 2018-2020 роках

Активи	Роки, тис грн			Абсолютне відхилення, тис.грн		Структура, %		
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019	2018	2019	2020
Грошові кошти та їх еквіваленти	3623952	11075977	7684869	7452025	-3391108	3,9	8,7	5,1
у тому числі кошти в НБУ	1966874	915 774	491 458	7184900	-4238317	2,1	0,7	0,3
Кошти в інших банках	7265250	27720461	24843830	20455211	-2876631	7,9	21,7	16,4
Кредити та заборгованість клієнтів	45236844	38985679	47517583	-6251164	8531903	49,0	30,6	31,3
у т.ч. кредити та заборгованість юр. осіб	42466906	36177392	44330831	-6289514	8153439	46,0	28,4	29,2
у т.ч. кредити та заборгованість фіз. осіб	2769938	2808287	3186752	38349	378465	3,0	2,2	2,1
Цінні папери, які обліковуються за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	18801478	30410368	56034056	11608890	25623688	20,4	23,9	36,9
Цінні папери, які обліковуються за амортизованою собівартістю	4005260	8110208	3500478	4104948	-4609730	4,3	6,4	2,3
Інвестиційна нерухомість	278028	228857	149255	-49171	-79602	0,3	0,2	0,1
Дебіторська заборгованість щодо поточного податку на прибуток	4921	0	39429	-4921	39429	0,0	0,0	0,0
Основні засоби та нематеріальні активи	1710795	1599792	1505738	-111003	-94054	1,9	1,3	1,0
Інші фінансові активи	229822	241068	379742	11246	138674	0,2	0,2	0,3
Інші активи	1159639	964032	1120113	-195607	156081	1,3	0,8	0,7
Чисті активи, усього	82392084	119336451	142780022	36944367	23443572	89,2	93,6	94,1
Усього резервів	(9975992)	(8116060)	(8880845)	-1859932	764786	10,8	8,8	9,6
Загальні активи, усього	92368076	127452511	151660868	35084434	24208357	100,0	100,0	100,0

Джерело: розраховано за даними [19, 20]

В активах банку найбільшу частку - майже половину загальних активів - становлять кредити та заборгованість клієнтів, однак із 48,9% у 2018 році вони скоротились до 31,3% у 2020 році.

Станом на 01.01.2021 року кредитний портфель клієнтів АБ «Укргазбанк» склав 47,5 млрд. грн., що в порівнянні з 2019 роком більше на 8,5 млрд. грн, або на 21,8%. В 2018 році він становив 45,2 млрд. грн.

Кредитний портфель корпоративного бізнесу становив 37,4 млрд. грн., що більше показника 2019 року на 6,2 млрд грн, та майже відповідає рівню 2018 року, що говорить про попит у бізнесу на кредитні ресурси. Кредитний портфель малого і середнього бізнесу зріс до 6,9 млрд грн, роздрібного бізнесу – до 3,2 млрд грн.

В структурі кредитного портфелю більше 80% належать корпоративному бізнесу (рисунок 2.5).

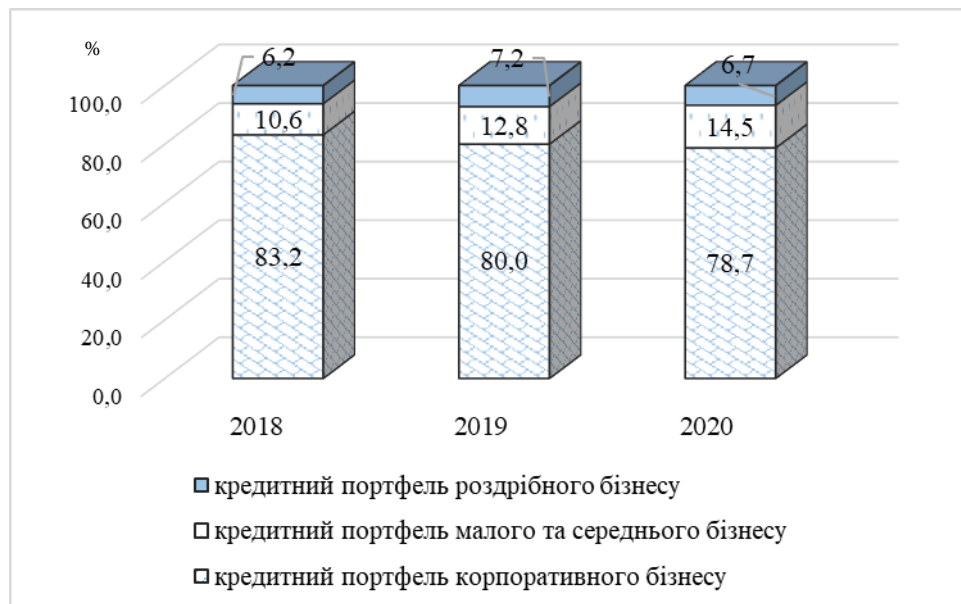

Рисунок 2.5 – Структура кредитного портфелю АБ «Укргазбанк» в 2018-2020 р.р.

Джерело: побудовано автором [19, 20]

Частка валютних кредитів в кредитному портфелі АБ «Укргазбанк» збільшилась на 11,8%: з 45,6% до 57,4%;

В 2020 р. в порівнянні з попереднім роком частка неробочих кредитів (NPL) в кредитному портфелі АБ «Укргазбанк» зменшилась на 5,3%, або з 20,7% до 15,4%. Станом на 01.02.2021р. середнє значення NPL по банківській системі України складало 43,1%, а частка NPL АБ «Укргазбанк» становила 15,4%, тобто була в 2,8 раза меншою за середньо-ринковий показник.

Грошові кошти та їх еквіваленти АБ «Укргазбанк» зросли в 2020 р. в порівнянні з 2018 р. з 3,6 млрд грн до 7,7 млрд грн (або на 4,1 млрд. грн), в порівнянні 2020/2019 р.р. – скоротилися на 3,4 млрд грн. скорочення відбулося за рахунок виведення активів з НБУ.

Слід відмітити значне зростання до 2020 року питомої ваги коштів в інших банках: з 7,9% у 2018 році до 16,4% у 2020 році.

Портфель цінних паперів АБ «Укргазбанк» станом на 01.01.2021р. склав 56,0 млрд. грн., збільшившись в порівнянні з 2019 р. на 25,6 млрд. грн. (або 84%).

Станом на 01.01.2021р. портфель цінних паперів АБ «Укргазбанк» складав 59,5 млрд. грн. або 41,7% активів Банку, а його обсяг на 87,4% був сформований із цінних паперів, що рефінансуються НБУ.

На початок 2021 року 61,2% активів АБ «Укргазбанк» складали високоліквідні інструменти, які характеризуються низьким рівнем кредитного ризику, тоді як частка кредитного портфеля АБ «Укргазбанк» становила 33,3%, і при цьому показник NPL в кредитах Банку у 2,8 рази меншим за середнє значення NPL по банківській системі України.

Таким чином із 74 діючих в 2020 р. банків, АБ «Укргазбанк», що входить до групи банків з державною часткою, посідає 4 місце за розміром активів.

Склад, структуру та динаміку зобов'язань АБ «Укргазбанк», як джерел фінансування активів Банку подано в таблиці 2.5.

Динаміку зобов'язань АБ «Укргазбанк» подано на рисунку 2.6.

Дані таблиці свідчать, що в 2019-2020 роках АБ «Укргазбанк» не залучає коштів НБУ. Одночасно активно скорочує кошти інших банків.

Таблиця 2.5 - Склад, структура та динаміка зобов'язань АБ «Укргазбанк» у 2018-2020 роках

Зобов'язання	Роки, тис грн			Абсолютне відхилення, тис.грн		Структура, %		
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019	2018	2019	2020
Кошти отримані від НБУ	4303770	0	0	-4303770	0	5,6	0,0	0,0
Кошти банків	4126773	3281294	2505157	-845479	-776137	5,4	3,0	1,9
Кошти клієнтів	65247563	103552666	126570817	38305103	23018151	85,1	93,2	94,3
у тому числі кошти суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ	43948256	75659711	96045668	31711455	20385957	57,3	68,1	71,6
у тому числі кошти на вимогу	24513782	58520214	60090820	34006432	1570606	32,0	52,7	44,8
у тому числі кошти фізичних осіб	21065159	27562188	29766965	6497029	2204777	27,5	24,8	22,2
у тому числі кошти на вимогу	4137833	5584771	8433402	1446938	2848631	5,4	5,0	6,3
Фінансові зобов'язання, що обліковуються за справедливою вартістю через прибуток або збиток	249	43623	226875	43374	183252	0,0	0,0	0,2
Боргові цінні папери, емітовані банком	0	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Інші залучені кошти	1698623	2 453166	3164521	754543	711355	2,2	2,2	2,4
Зобов'язання щодо поточного податку на прибуток	0	21723	37	21723	-21686	0,0	0,0	0,0
Відстрочені податкові зобов'язання	0	83681	60806	83681	-22875	0,0	0,1	0,0
Резерви за зобов'язаннями	626398	478949	406111	-147449	-72838	0,8	0,4	0,3
Інші фінансові зобов'язання	377945	778043	704736	400098	-73307	0,5	0,7	0,5
Інші зобов'язання	254747	388821	592131	134074	203310	0,3	0,4	0,4
Усього зобов'язань	76636069	111081967	134231192	34445898	23149225	100,0	100,0	100,0

Джерело: розраховано за даними [19]

Натомість кошти клієнтів АБ «Укргазбанк» в 2018-2020 роках зросли до 126,5 млрд. грн., або на 61,4 млрд грн, що в порівнянні з 2018 роком майже вдвічі більше.

Портфель коштів корпоративних клієнтів АБ «Укргазбанк» становить в 2020 році 85,3 млрд. грн. в 2020 році, що більше показника 2018 року на 54,5 млрд грн, або в 2,7 раза.

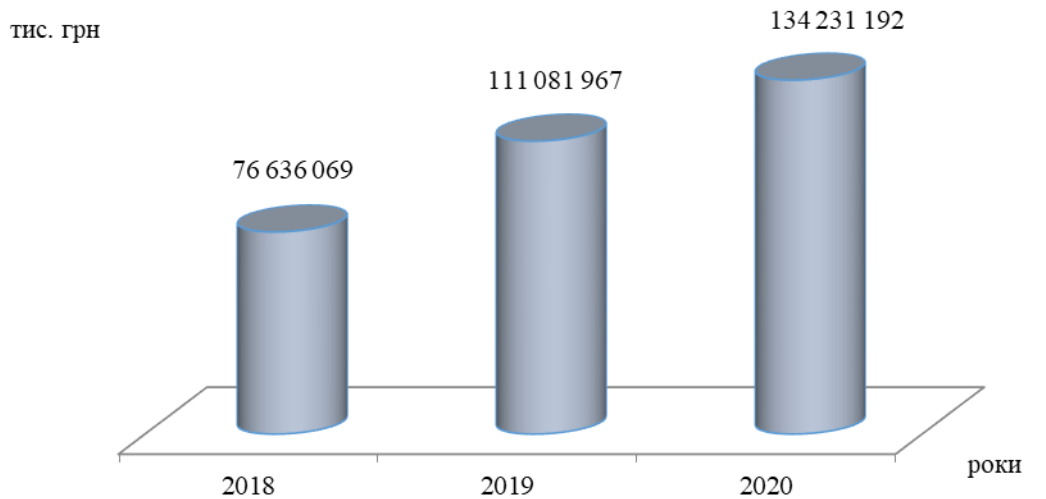

Рисунок 2.6 –Динаміка зобов'язань АБ «Укргазбанк» у 2018-2020 рр.

Джерело: побудовано за даними [19]

Кошти клієнтів АБ «Укргазбанк» в 2018-2020 роках зросли до 126,5 млрд. грн., або на 61,4 млрд грн, що в порівнянні з 2018 роком майже вдвічі більше. Портфель коштів корпоративних клієнтів АБ «Укргазбанк» становить в 2020 році 85,3 млрд. грн. в 2020 році, що більше показника 2018 року на 54,5 млрд грн, або в 2,7 раза. Портфель коштів клієнтів малого та середнього бізнесу АБ «Укргазбанк» становить 11,6 млрд. грн., що більше показника 2020 року на 5,4 млрд грн, або в 1,8 раза. Портфель коштів роздрібних клієнтів АБ «Укргазбанк» в 2020 році складає 29,6 млрд. грн., що більше показника 2018 року на 8,7 млрд грн, або в 1,4 раза. В структурі коштів клієнтів найбільшу частку становить портфель корпоративних клієнтів, який в досліджуваному періоді зростає з 47,3% до 67,4%, або на 20,1%, натомість скорочується портфель роздрібних клієнтів з 32,1% до 23,4% відповідно (рисунок 2.7) .

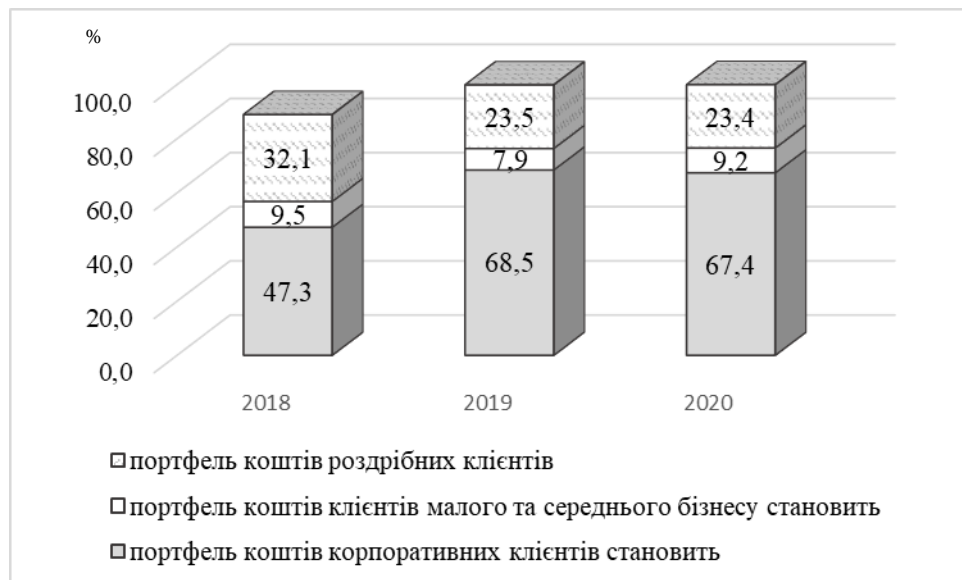

Рисунок 2.7 – Структура коштів клієнтів АБ «УкрГазбанк» в 2018-2020 р.р.

Джерело: побудовано автором [19]

Слід відмітити, що кошти суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ мають більшу питому вагу ніж кошти фізичних осіб: 57,3% на противагу 27,5% у 2018 році; 68,1% на противагу 24,8% у 2019 році; 71,5% на противагу 22,2% у 2020 році. Причому в складі коштів суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ кошти на вимогу займають приблизно половину, в той час як в структурі коштів фізичних осіб кошти на вимогу становлять лише 5%. Більшість депозитів від фізичних осіб банк залучає на строковій основі, а серед коштів суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ переважають кошти, що залучені без визначення конкретного терміну.

Склад, структуру та динаміку власного капіталу АБ «УкрГазбанк», як джерел фінансування активів Банку подано в таблиці 2.6.

«Власником істотної участі в Банку є Держава Україна в особі Міністерства фінансів України, якій належить 94,94% у статутному капіталі АБ «УкрГазбанк», набуття істотної участі якою відбулось відповідно до чинного законодавства України. Протягом 2020 року змін у складі власників істотної участі в Банку не відбувалось» [20].

Таблиця 2.6 – Склад, структура та динаміка власного капіталу АБ «Укргазбанк» у 2018-2020 роках

Власний капітал	Роки, тис. грн			Абсолютне відхилення, тис.грн		Структура, %		
	2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019	2018	2019	2020
Статутний капітал	13318561	13318561	13318561	0	0	2,4	1,6	1,6
Емісійні різниці	135942	135942	135942	0	0	(10,9)	(7,6)	(7,3)
Інший додатковий капітал	(627037)	(627037)	(627037)	0	0	6,0	5,1	6,4
Резервні та інші фонди банку	343803	420673	549572	+76870	+128900	(14,3)	4,3	2,5
Резерви переоцінки	(823030)	355719	212286	+1178749	-143433	(114,5)	(64,8)	(59,0)
Непокритий збиток	(6592223)	(5349374)	(5040494)	-1242849	-308880	100	100	100
Усього власного капіталу	5756015	8254484	8548830	+2498468	+294346	231,4	161,3	155,8

Джерело: розраховано за даними [19]

«Політика Банку передбачає підтримку сталого рівня власного капіталу з метою забезпечення належної довіри з боку інвесторів, кредиторів та інших учасників ринку, а також сталого розвитку бізнесу в майбутньому. При цьому враховується і вплив рівня капіталу на прибутки акціонерів, у зв'язку з чим Банк визнає необхідність балансу між підвищенням прибутковості, що є можливим в результаті підвищення співвідношення запозиченого та власного капіталу, і перевагами та стабільністю, які забезпечуються за рахунок стійкості фінансової позиції» [20].

На кінець 2020 р. статутний капітал становив 13,3 млрд грн, зокрема власний капітал 8,54 млрд грн. в досліджуваному періоді власний капітал АБ «Укргазбанк» зріс на 2,8 млрд грн. Протягом 2020 р. найбільший вплив на капітал і надходження АБ «Укргазбанк» мала реалізація кредитного ризику, що знайшло своє відображення в формуванні оціночного резерву за активними операціями.

Динаміку питомої ваги складових власного капіталу АБ «УКРГАЗБАНК» у 2018-2020 роках подано на рисунку 2.8.

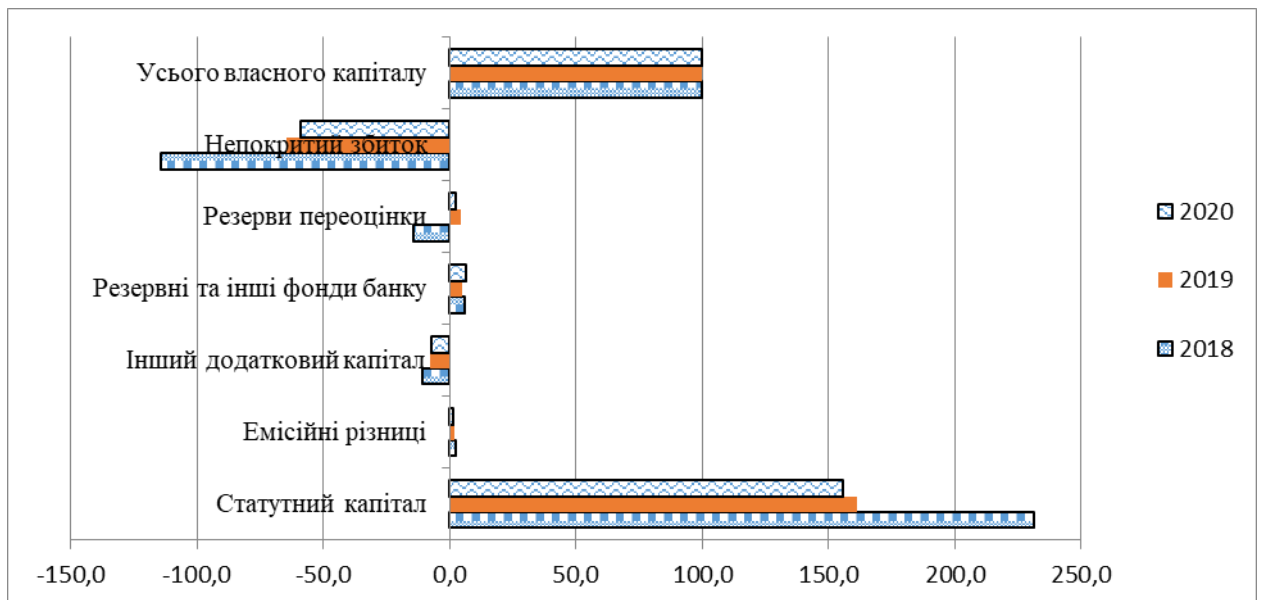

Рисунок 2.8 – Динаміка питомої ваги складових власного капіталу АБ «Укргазбанк» у 2018-2020 роках

Джерело: побудовано автором [19, 20]

Відповідно до статуту основною метою діяльності АБ «Укргазбанк» є отримання прибутку, а тому доцільно розглянути його фінансові результати в 2018-2020 роках (таблиця 2.7).

Незважаючи на виклики 2020 р., пов'язаними із формуванням резервів під «зелені» кредити та COVID-19, АБ «Укргазбанк» залишається прибутковим. За підсумками 2020 р. Банк отримав прибуток в обсязі 411 млн. грн., що на 57,9% менше прибутку, отриманого за 2019 р. (рисунок 2.9).

На позитивний фінансовий результат вплинули такі фактори, як операційний дохід - +3,9 млн. грн. (зокрема, чисті процентні доходи після витрат за кредитними збитками склали 1,7 млн. грн., непроцентні доходи 2,1 млн. грн., зміни очікуваних кредитних збитків за іншими активами 100 млн. грн.), адміністративні та інші операційні витрати 3,4 млн. грн. і розформування інших резервів 1 млн. грн.

Рентабельність активів АБ «Укргазбанк» в 2020 р. становить 0,3%, і зменшилась в порівнянні з минулим роком на 1,0%, рентабельність капіталу становить 4,7%, зменшившись в порівнянні з 2019 р. на 15,8%.

Таблиця 2.7 – Показники щодо формування фінансових результатів АБ «Укргазбанк» у 2018-2020 роках

Показник	Роки, тис.грн			Абсолютне відхилення, тис.грн		Відносне відхилення, %	
	2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019	2019/2018	2020/2019
Процентні доходи	8366826	9663937	9576262	+1297110	-87674	+15,5	-0,9
доходи від операцій з юридичними особами	7936364	9143850	4367157	+1207487	-4776694	+15,2	-52,2
доходи від операцій з фізичними особами	430463	520086	543015	+89623	+22929	+20,8	+4,4
доходи від операцій з цінними паперами	0	0	4 666 091	0	+4666091	0	+100
Процентні витрати	5155904	6924050	6366658	+1768146	-557392	+34,3	-8,1
витрати від операцій з юридичними особами	3792364	5206159	4738086	+1413795	-468073	+37,3	-9,0
витрати від операцій з фізичними особами	1341576	1701860	1607132	+360285	-94729	+26,9	-5,6
Чистий процентний дохід/(Чисті процентні витрати)	3210922	2739887	3209604	-471036	+469718	-14,7	+17,1
Комісійні доходи	965191	1363104	1618635	+39 912	+255532	+41,2	+18,7
Комісійні витрати	204301	298538	382655	+94237	+84118	+46,1	+28,2
Чистий комісійний дохід/(Чисті комісійні витрати)	760891	1064566	1235980	+303676	+171414	+39,9	+16,1
Торговий результат	165760	301344	397054	+135584	+95710	+81,8	+31,8
результат від переоцінки	44935	(75975)	939549	-120910	+1015524	-269,1	-1336,7
результат від операцій з купівлі-продажу	124099	376590	(534216)	+252491	-910805	+203,5	-241,9
результат від операцій з фінансовими активами та зобов'язаннями	(3274)	729	(8280)	+4003	-9009	-122,3	-1235,4
Інші операційні доходи	175959	270312	364431	+94353	+94120	+53,6	+34,8
Інші доходи	35279	489244	83709	+453965	-405535	+1286,8	-82,9
Всього доходів	4348811	4865353	5290779	+516542	+425426	+11,9	+8,7
Відрахування до резервів:	990844	510012	1356352	-480832	+846340	-48,5	+165,9
чисте (збільшення) зменшення резервів під знецінення кредитів та коштів в інших банках	(9768)	769	(2957)	+10537	-3726	-107,9	-484,5
чисте (збільшення) зменшення резервів під заборгованість за наданими кредитами клієнтам	702158	548341	1048619	-153817	+500278	-21,9	+91,2
чисте (збільшення) зменшення резервів під знецінення за дебіторською заборгованістю банку	(13910)	(10636)	4070	-3274	+14706	-23,5	-138,3
чисте (збільшення) зменшення резервів під банківські резерви на покриття ризиків і втрат	311075	(114401)	(105532)	-425477	+8869	-136,8	-7,8
чисте (збільшення) зменшення резервів під знецінення цінних паперів	1289	85939	412152	+84651	+326213	+6569,3	+379,6
Адміністративні та інші операційні витрати	2476245	3010369	3422923	+534124	+412554	+21,6	+13,7
Всього витрат	3467089	3520381	4779275	+53292	+1258894	+1,5	+35,8
Прибуток/(збиток) до оподаткування	881722	1344972	511504	+463250	-833468	+52,5	-62,0
Витрати на податок на прибуток	113023	55976	100465	-57047	+44488	-50,5	+79,5
Прибуток/(збиток) після оподаткування	768698	1288995	411039	+520297	-877956	+67,7	-68,1

Джерело: розраховано за даними [19]

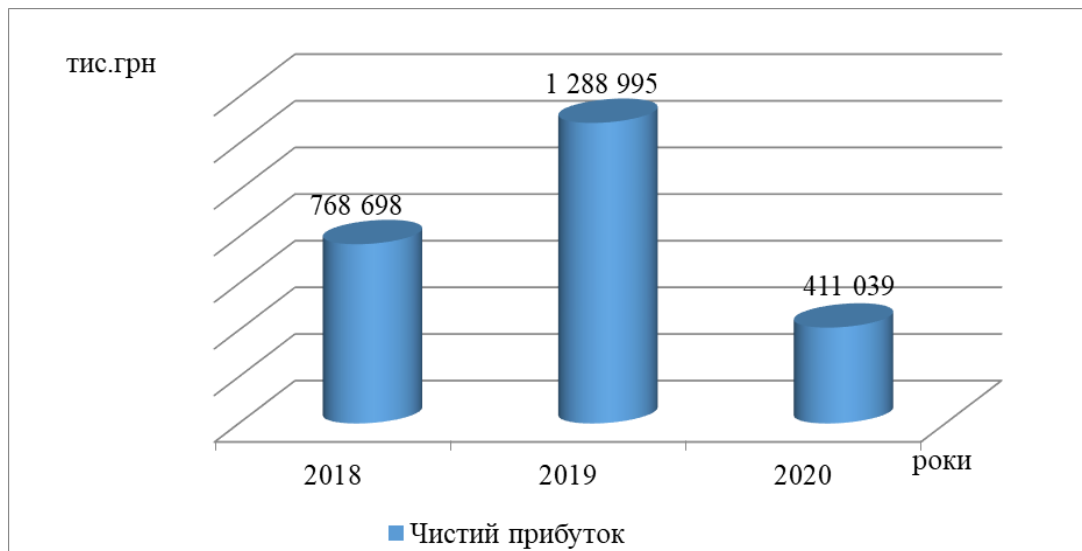

Рисунок 2.9– Динаміка чистого прибутку АБ «Укргазбанк» у 2018-2020 роках
Джерело: побудовано автором [19, 20]

Операційний дохід АБ «Укргазбанк» в 2020 р. склав 3,9 млрд. грн., зокрема чистий процентний дохід після витрат за кредитними збитками 1,7 млрд грн. загальний обсяг чистого непроцентного доходу складає 2,1 млрд грн. Найбільшу частку в непроцентних доходах АБ «Укргазбанк» займають: чистий комісійний дохід – 1,2 млрд грн. (зокрема 1,6 млрд грн. комісійних доходів, що на 256 млн. грн., або на 19%, більше, ніж у 2019 р.), чисті прибутки від операцій з іноземними валютами - 223 млн. грн., результат від операцій із похідними фінансовими інструментами - 182 млн. грн., чисті прибутки від інвестиційних цінних паперів на продаж - 148 млн. грн., комісія від страхових компаній і банків - 137 млн. грн., позитивний результат від продажу активів, утримуваних для продажу, основних засобів та нематеріальних активів - 42 млн. грн., дохід від послуг з маркетингової підтримки - 30 млн. грн., штрафи отримані та інші платежі за прострочення платежів по кредитному договору - 27 млн. грн., чисті прибутки від інвестиційної нерухомості - 13 млн. грн., повернення раніше списаних активів - 9 млн. грн., інші доходи - 71 млн. грн.

Найбільшу питому вагу в структурі операційного доходу АБ «Укргазбанк» традиційно займають процентні доходи, обсяг яких за 2020 р. зменшився на 88 млн. грн. (-1%) і станом на 01.01.2021р. досяг 9,6 млрд. грн.

Найбільшу частку в процентних доходах становлять доходи корпоративного бізнесу (37%) і доходи від управління активами (49%). Чистий процентний спред 2020р. склав 2,5%, маржа склала 2,45%.

В 2020р. АБ «Укргазбанк» продовжував розвивати операції торговельного фінансування, за результатами чого збільшився обсяг комісійних доходів від гарантій і акредитивів до 157 млн. грн, або на 19%. Найбільшу частку в комісійних доходах АБ «Укргазбанк» займають доходи від розрахункових операцій, а саме 67%. У 2020р. обсяг непроцентних витрат, без урахування змін очікуваних кредитних збитків за іншими активами, та інших резервів склав 3,4 млрд грн.

Відношення адміністративних та інших операційних витрат АБ «Укргазбанк» до операційного доходу до зміни його резервів становить 64%. Керуючись виваженою політикою щодо адміністративних, інших операційних витрат, економія коштів відносно плану склала 290,0 млн. грн. Політика раціонального використання ресурсів АБ «Укргазбанк», розповсюджувалась також і на капітальні вкладення. Так за 2020р. економія капітальних витрат АБ «Укргазбанк» склала 260,0 млн. грн. при фактичному розмірі капітальних витрат 220 млн. грн.

Оцінку фінансової стійкості АБ «Укргазбанк» в системі забезпечення конкурентоспроможності розглянемо в наступному розділі.

3 Напрями вдосконалення управління фінансовою стійкістю в системі забезпечення конкурентоспроможності банку

Виходячи з того, що фінансова стійкість банку є його перманентною здатністю забезпечувати збалансованість фінансових потоків, достатність коштів для забезпечення належного рівня платоспроможності і ліквідності, виконувати свої зобов'язання й забезпечувати прибутковість на рівні, яка є достатньою для нормального його функціонування в конкурентному середовищі

Фінансова стійкість банку як стан, за якого він здатний задовільно виконувати функції ефективного й безперервного сприяння міжчасовому руху ресурсів; визначення й оцінювання із прийнятною точністю майбутніх ризиків для подальшого успішного управління ними; спокійне поглинання непередбачуваних подій та шоків для фінансової системи та реальної економіки.

У практиці забезпечення й оцінки фінансової стійкості банків НБУ компілює рекомендовані МВФ індикатори фінансової стійкості та Основні принципи ефективного банківського нагляду, що визначені Базельським комітетом з питань банківського нагляду.

«Економічні нормативи діяльності банків – показники, встановлені Національним банком України для регулювання банківської діяльності на основі безвиїзного нагляду для своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, притаманні банківській діяльності» [22]. Перелік нормативів, їх нормативних значень та методика розрахунку визначена Рішенням Правління НБУ від 15.12.2017 № 803-рш «Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні» [33].

В таблиці 3.1 подано розраховані за вищезазначеною методикою економічні нормативи регулювання діяльності банку для АБ «Укргазбанк» в 2018-2020 р.р.

Таблиця 3.1 - Економічні нормативи АБ «Укргазбанк» в 2018-2020 роках

Назва нормативу	Нормативне значення	Фактичне значення			Відхилення	
		2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Нормативи капіталу:						
Н1 - мінімального розміру регулятивного капіталу, млн грн	200 млн грн.	5728,0	7214,6	8401,0	1486,6	1186,3
Н2 - достатності (адекватності) регулятивного капіталу	не менше 10%	12,07	15,23	14,31	+3,2	-0,9
Н3 - достатності основного капіталу	не менше 7%	12,41	14,83	14,16	+2,4	-0,7
Нормативи ліквідності:						
Н4 - миттєвої ліквідності	не менше 20%	52,97	Скасовано НБУ з 2 вересня 2019			
Н5 - поточної ліквідності	не менше 40%	53,68				
Н6 - короткострокової ліквідності	не менше 60%	69,73	84,93	80,81	+15,2	-4,1
LCR - коефіцієнт покриття ліквідністю:						
LCRBB - за всіма валютами	з 01.12.2018 р. – більше 50% іноземній валюті, в усіх валютах - 80%. з 01.06.2019 р. – більше 90% в усіх валютах та в іноземній валюті. з 01.12.2019 р. - мінімум 100%	103,78	199,01	226,99	+95,2	+28,0
LCRIB - в іноземній валюті		64,03	143,77	151,72	+79,7	+8,0
Нормативи кредитного ризику:						
Н7 - максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента	не більше 25%	19,66	15,63	15,5	-4,0	-0,1
Н8 - великих кредитних ризиків	не більше 8-ми кратного розміру регулятивного капіталу	449,59	224,68	228,7	-224,9	+4,0
Н9 - максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру	не більше 5%	0,32	10,05	0,29	+9,7	-9,8
Нормативи інвестування:						
Н11 - інвестування в цінні папери окремо за кожною установою	не більше 15%	0,45	0,05	0,05	-0,4	0,0
Н12 - загальної суми інвестування	не більше 60%	0,55	0,1	0,1	-0,5	0,0
Валютна позиція:						
Л13-1 Ліміт загальної довгої відкритої валютної позиції банку	не більше 10%;	0,3768	0,5015	1,3233	+0,1	+0,8
Л13-2 ліміт загальної короткої відкритої валютної позиції банк	не більше 10%	1,1418	0,4395	0,0312	-0,7	-0,4

Регулятивний капітал (Н1) АБ «Укргазбанк» в 2018-2020 роках коливався в діапазоні 5,7 -8,4 млрд. грн, приріст складає в 2019 році складає 1,4 млрд грн, в 2020 році 1,2 млрд. грн. Станом на 01.01.2021 регулятивний капітал АБ «Укргазбанк» (Н1) склав 8,4 млрд. грн., що в 40 раз перевищувало граничне допустиме значення, встановлене НБУ (для Н1 на рівні 200 млн. грн.)

Норматив адекватності регулятивного капіталу АБ «Укргазбанк» (Н2) в період з 02.01.2020 по 01.03.2021 коливався в межах від 12,07% до 14,31%. Станом на 01.01.2021 Н2 АБ «Укргазбанк» складає 14,31%, що на 4,31% перевищувало встановлене НБУ граничне значення. Загалом динаміка Н2 АБ «Укргазбанк» в досліджуваному період була нерівномірною, а його значення з помітним запасом перевищували нормативне значення, однак були меншими за середні значення даного нормативу по банківській системі України.

Норматив достатності основного капіталу АБ «Укргазбанк» (Н3) протягом 2018-2020 р.р. коливався в межах 12,41-14,16%, демонструючи різноспрямовану динаміку. Водночас Н3 постійно з помітним запасом перевищував встановлене нормативне значення. Станом на 01.01.2021р. Н3 АБ «Укргазбанк» складав 14,16%, що на 7,16% перевищувало встановлене нормативом значення.

Таким чином, АБ «Укргазбанк» добре забезпечений регулятивним та основним капіталом, що підтверджують показники відповідних нормативів Банку, які з достатнім запасом перевищують встановлені НБУ порогові значення. АБ «Укргазбанк» має високий рівень зовнішньої підтримки зі сторони держави Україна основного акціонера в особі Міністерства фінансів.

Норматив короткострокової ліквідності Н6 АБ «Укргазбанк» протягом в 2018-2020 р.р. коливався в діапазоні від 69,7% до 80,8%, хоча в 2019 роц він був на рівні 84,9%. Н6 АБ «Укргазбанк» з помітним запасом перевищує встановлене НБУ нормативне значення. Станом на 01.01.2021 Н6 АБ

«Укргазбанк» становить 80,8%, що на 20,8% перевищувало встановлене граничне значення.

Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами LCR_{ВВ} АБ «Укргазбанк» в досліджуваному періоді коливався в діапазоні 103,78-226,99%, що перевищує нормативне значення в 2020 році майже в 2,4 рази.

Коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземній валюті LCR_{ІВ} АБ «Укргазбанк» протягом 2018-2020 р.р. коливався в межах 64,03-151,72%%. Станом на 01.01.2021 р. з помітним запасом перевищує встановлені НБУ граничні значення.

Таким чином, АБ «Укргазбанк» добре забезпечений ліквідністю, про що свідчать розраховані нормативи Н6, LCR_{ВВ} та LCR_{ІВ}, які з досить помітним запасом перевищували встановлені НБУ граничні значення.

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента Н7 в 2018-2020 р.р. не перевищує порогове значення, коливається в межах 19,66%-15,5%%. Норматив великих кредитних ризиків Н8 знаходиться в межах 449,6-228,7%%, що вказує на високий рівень обмеження концентрації кредитного ризику за окремим контрагентом (групою пов'язаних контрагентів). Що дозволяє убезпечити банк від неповернення позик та великих фінансових втрат.

Система розрахованих показників кредитного ризику вказує на стабільну позицію АБ «Укргазбанк» щодо забезпечення його безпеки від ризику неповернення кредитних ресурсів. Для цього в АБ «Укргазбанк» сформовано активи з високоліквідних інструментів з низьким рівнем кредитного ризику, і при частці кредитного портфеля рівну близько 1/3 активів, показник NPL в кредитах Банку меншим за середнє значення його по банківській системі України у 2,8 рази.

АБ «Укргазбанк» - одна з потужних і надійних установ українського фондового ринку. У 2020 році АБ «Укргазбанк» отримано 56,1 млн грн комісійного доходу – від обслуговування банків 25,6 млн. грн та 30,5 млн грн від обслуговування клієнтів. Протягом 2020 р. суттєво збільшено обсяги

міжрегіональних перевезень по Україні як для потреб Банку, так і для клієнтів, що дозволило більш оперативно вирішувати питання підкріплення власних відділень та додатково отримувати комісійний дохід.

«АБ «Укргазбанк» є первинним дилером, якого визначено Міністерством фінансів України, і який виконує важливе доручення Міністерства фінансів України, взявши на себе зобов'язання у частині розвитку внутрішнього ринку державних цінних паперів в обмін на виключне право участі у розміщеннях облігацій внутрішніх державних позик» []. Протягом 2020 р. та за його підсумками АБ «Укргазбанк» неодноразово займав лідируючі позиції рейтингів з-поміж торговців цінними паперами. За 2020 р. укладено майже 3 тис. договорів з брокерської, дилерської діяльності, андеррайтингу загальною вартістю понад 164,0 млрд грн. Станом на 01.01.2021р. портфель цінних паперів АБ «Укргазбанк» у порівнянні з 01.01.2020р. збільшився до 60,25 млрд грн. Стратегією АБ «Укргазбанк» передбачено підтримання досягнутих обсягів та доходності портфеля ОВДП України. Так, станом на кінець 2020р. портфель ОВДП склав 28,7 млрд грн, а саме 462 млн \$ США та 30 млн EUR за номінальною вартістю. «У 2020 р. загальний обсяг операцій з купівлі-продажу ОВДП на вторинному ринку склав близько 107 млрд грн, 1 717 млн доларів США та 66 млн євро. Як первинний дилер на ринку державних цінних паперів Банк здійснив купівлю на суму 51,4 млрд грн, 982 млн доларів США та 61 млн євро» []. Банк дотримується усіх нормативів інвестування в межах їх допустимих норм.

Фінансову стійкість «АБ «Укргазбанк» оцінено, використовуючи систему коефіцієнтів: надійності; фінансового важеля; участі власного капіталу у формуванні активів; захищеності доходних активів власним капіталом; мультиплікатора капіталу (таблиця 3.2).

Таблиця 3.2 - Показники, що характеризують фінансову стійкість АБ «Укргазбанк» в 2018-2020 роках

	Норматив	Роки			Відхилення	
		2018	2019	2020	2019/2018	2020/2019
Коефіцієнт надійності	>5%	7,51	7,43	6,37	-0,08	-1,06
Коефіцієнт фінансового важеля	10-12	13,31	13,46	15,7	+0,15	+2,24
Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів – достатність капіталу	>10%	6,23	6,48	5,64	+0,24	-0,84
Коефіцієнт захищеності власного капіталу	0,3-1,0	0,35	0,22	0,19	-0,13	-0,03
Коефіцієнт захищеності доходних активів власним капіталом	>0	-0,27	-0,11	-0,11	+0,16	0
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	12-15 разів	6,94	9,57	11,39	+2,63	+1,82

Джерело: побудовано автором [19, 20]

Як видно з результатів розрахунків, наведених у таблиці 3.2 показники, що характеризують фінансову стійкість АБ «Укргазбанк», вказують на те, що фінансова стійкість банку може бути охарактеризована позитивно за значеннями показників надійності і фінансового важеля. Так, показник надійності в 2018-2020 роках перебуває в межах 7,51-6,37%%, що вище нормативного значення (>5%), що вказує на спроможність банку забезпечити компенсацію вкладень шляхом використання власних ресурсів, однак в динаміці він скорочується на 1,06%.

Коефіцієнт фінансового важеля зростає з 13,3% до 15,7%, що визначає здатність банку залучати кошти на фінансовому ринку АБ «Укргазбанк». Він є оберненим до попереднього.

Однак щодо решти показників (участі власного капіталу у формуванні активів; захищеності доходних активів власним капіталом; мультиплікатора капіталу ситуація незадовільна.

Коефіцієнт достатності капіталу у 2019 році дещо зростає, на 4%, а у 2020 році досягає найнижчого за весь період значення – 5,64%. Позитивною тенденцією вважається зростання даного показника. Однак, оскільки нормативним значенням вважається не менше 10%, то, слід відмітити, що АБ «УКРГАЗБАНК» у 2018-2020 роках має недостатній рівень фінансування активів за участю власного капіталу.

Статутний капітал впродовж всього періоду, що був досліджений, перевищує обсяг власного капіталу у зв'язку із наявністю в пасивах непокритого збитку, однак, бачимо щорічне зменшення цього розриву.

Коефіцієнт мультиплікатора капіталу постійно збільшується, впродовж всього періоду, що був досліджений, у 2019 році він зріс на 38%, а у 2020 році лише на 19%. Чим більше його значення, тим менш стабільний банк, але факт збільшення цього коефіцієнта є фактором, що свідчить про зростання прибутковості акціонерного капіталу банку. Отже, результат розрахунків говорить про погіршення ситуації із фінансовою стійкістю банку.

Коефіцієнт участі власного капіталу у формуванні активів – достатність капіталу – дещо нижчий рекомендованого значення. Також до кінця досліджуваного періоду знижується значення коефіцієнта захищеності власного капіталу, якщо на початку періоду він на нижній межі норми, то до кінця періоду – менший нижнього значення. Коефіцієнт мультиплікатора капіталу, хоча і зростає до кінця періоду, все ж нижчий нормативного значення.

Найбільшу занепокоєність викликає коефіцієнт захищеності доходних активів власним капіталом, який має від'ємне значення, оскільки власний капітал АБ «Укргазбанк» значно зменшився через непокріті збитки минулих періодів.

Динаміку показників фінансової стійкості подано на рисунку 3.1.

Наступна група показників – це показники, що характеризують ефективність діяльності АБ «Укргазбанк» в 2018-2020 роках (таблиця 3.3).

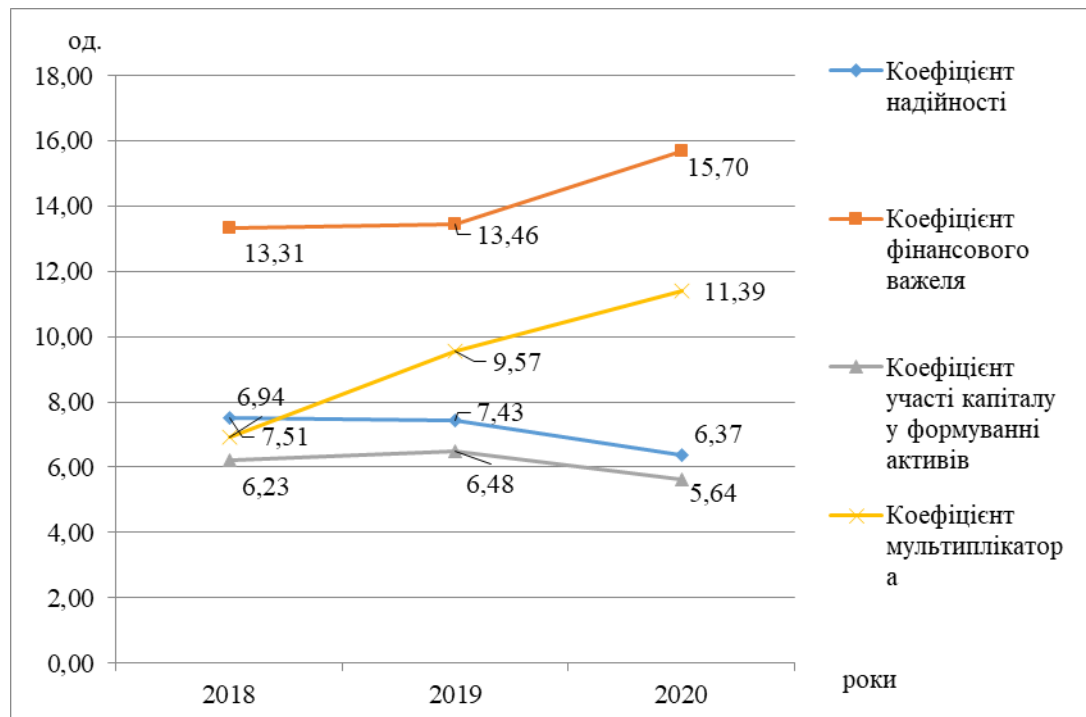

Рисунок 3.1 – Динаміка коефіцієнтів фінансової стійкості АБ «Укргазбанк» у 2018-2020 роках

Джерело: побудовано автором [19, 20]

Таблиця 3.3 - Показники, що характеризують ефективність діяльності АБ «Укргазбанк» в 2018-2020 роках

Показники	Нормативне значення	Роки				Відхилення
		2018	2019	2020	2019/ 2018	
Ефективність операцій з процентними коштами, частка од.	Більше 1	1,62	1,40	1,50	-0,23	0,11
Рентабельність активів, %	порогове значення – 1,5%	0,83	1,01	0,27	+0,18	-0,74
Рівень процентної маржі, %	порогове значення – 5%	3,48	2,15	2,12	-1,33	-0,03
Ефективність роботи банку, частка од.	Більше 1	1,25	1,38	1,11	+0,13	-0,28
Ефективність комісійної діяльності, частка од	Більше 1	4,72	4,57	4,23	-0,16	-0,34
Прибуток на одного працівника, грн / чол.	Зростання	183590	298450	92160	114860	-206290

Джерело: побудовано автором [19, 20]

Як видно з результатів розрахунків, наведених у таблиці 3.3, ефективність діяльності АБ «Укргазбанк» може бути охарактеризована позитивно за значеннями показників ефективності роботи банку, ефективності операцій з процентними коштами, ефективності комісійної діяльності. Проте рентабельність активів не досягає порогового значення у 1,5%. Також майже на половину менше порогового значення і рівень процентної маржі. Прибуток на одного працівника банку, хоч і демонструє позитивну динаміку зростання у 2019 році, проте вже у 2020 році значення цього показника суттєво скоротилось.

Показники захищеності АБ «Укргазбанк» подано в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 - Показники захищеності АБ «Укргазбанк» АБ «Укргазбанк» в 2018-2020 роках

Показники	Нормативне значення	Роки			Відхилення	
		2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Ліквідність, %	>20% (або 0,2)	27,63	54,64	43,09	27,01	-11,55
Рівень проблемних кредитів, %	<5%	14,07	13,61	9,51	-0,46	-4,10
Коефіцієнт кредитних ризиків, частка од.	<1	0,77	0,74	0,60	-0,03	-0,14
Загальна валютна позиція, %	<30–35%	4,71	1,89	2,69	-2,82	0,80
Коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань, частка од	Оптимально -0,53–0,90; >0,90 – низька кредитна стійкість; <0,53 – загроза збитків	0,59	0,35	0,35	-0,24	0,00
Коефіцієнт достатності капіталу, %	>10%	6,99	6,92	5,99	-0,07	-0,93
Співвідношення отриманих і виданих міжбанківських кредитів, частка	Якщо >1,4, то це загроза для кредитної і фінансової стійкості банку	0,25	0,05	0,12	-0,20	0,07

Як видно з результатів розрахунків, наведених у таблиці 3.4, рівень захищеності АБ «Укргазбанк» може бути охарактеризований позитивно за значеннями показників ліквідності, кредитних ризиків, загальної валютної позиції та співвідношення отриманих і виданих міжбанківських кредитів. Коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань на початку року потрапляв до оптимального значення, а от до кінця досліджуваного періоду зменшився та свідчить про загрозу збитків. Вище рекомендованого значення є і рівень проблемних кредитів, хоча він і скоротився з 14,07% до 9,51%, але все одно вищий норми. Коефіцієнт достатності капіталу нижчий за порогове значення і знижується протягом періоду, що був досліджений.

Таблиця 3.5 – Зведена таблиця показників фінансової стійкості, ефективності і конкурентоспроможності АБ «Укргазбанк» в 2018-2020 р.р.

Назва показника	Норматив	«Сіра зона»	Показники банку		
			2018	2019	2020
Рентабельність активів,%	1,5	1,35–1,65	0,83	1,01	0,27
Рівень процентної маржі (кредити – депозити),%	>5	4,5–5,5	3,48	2,15	2,12
Ефективність роботи банку, частка од.	Більше 1	0,9–1,1	1,25	1,38	1,11
Ефективність операцій з процентними коштами, частка од.	Більше 1	0,9–1,1	1,62	1,40	1,50
Ефективність комісійної діяльності, частка од.	Більше 1	0,9–1,1	4,72	4,57	4,23
Прибуток на одного співробітника, грн/чол.	11000	10000–12000	183,59	298,45	92,16
Ліквідність, %	>20	18–22	27,63	54,64	43,09
Рівень проблемних кредитів,%	10	9–11	14,07	13,61	9,51
Коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань, частка од.	Оптимально – 0,53–0,90; >0,90 – низька кредитна стійкість; <0,53 – загроза збитків	0,5–0,9	0,59	0,35	0,35
Співвідношення отриманих і виданих міжбанківських кредитів, частка од.	Якщо >1,4, то це загроза для кредитної та фінансової стійкості банку	1,25–1,55	0,25	0,05	0,12
Загальна валютна позиція,%	<30	27–33	4,71	1,89	2,69

Зведена таблиця 3.5 показників фінансової стійкості, ефективності і конкурентоспроможності АБ «Укргазбанк» в 2018-2020 р.р.

З метою послаблення жорсткої прив'язки до «нормативних значень» показників і недостатнім ступенем врахування динаміки зміни показників, використовують так звану «сіру зону», що характеризує значення показника, при якому важко однозначно його оцінити. Тому доцільно використовувати як «сіру зону» інтервал $\pm 10\%$ від нормативного значення» [39].

Проблемними для АБ «Укргазбанк» впродовж 2018-2020 р.р. є рентабельність активів (значення якої 0,83-0,27), рівень процентної маржі (3,48-2-12) недостатність активів, а відповідно і зниження рівня їх рентабельності із-за великої кількості проблемних кредитів.

Вплив пандемії COV-19 і відповідно обережна політика банку щодо кредитної діяльності в 2019-2020 роках привели до зниження коефіцієнта співвідношення кредитів і зобов'язань (значення 0,35). Із-за зменшення отриманих доходів в порівнянні з витратами, загальна ефективність роботи банку впала до майже мінімальної допустимої межі (що наразі ще не є критичним для банку, однак необхідно даний показник має бути у фокусі уваги ТОП-менеджменту).

АБ «Укргазбанк» має високі рейтингові позиції (таблиця 3.6).

Таблиця 3.6 - Рейтинг АБ «УКРГАЗБАНК»

Найменування рейтингового агентства	Ознака рейтингового агентства (уповноважене, міжнародне)	Дата визначення або поновлення рейтингової оцінки емітента або цінних паперів емітента	Рівень кредитного рейтингу емітента або цінних паперів емітента
Товариство з обмеженою відповідальністю «Рейтингове агентство «IBI rating»	Уповноважене рейтингове агентство	24.05.2021	uaAA+
Товариство з обмеженою відповідальністю «Рейтингове агентство «Експерт-Рейтинг»	Уповноважене рейтингове агентство	06.04.2021	uaAA+
Міжнародне агентство Fitch Ratings	Міжнародне агентство	13.10.2021	B

Джерело: побудовано автором [20]

Проведений аналіз свідчить про чутливість банків до викликів внутрішнього і зовнішнього середовища, що впливають на забезпечення його фінансової стійкості і конкурентоздатності на ринку банківських послуг. З цією метою банки мають особливу увагу приділяти проблемам щодо забезпечення ліквідності активів, ефективного управління пасивами, так як фінансову стійкість можна розглядати як функцію ліквідності і прибутковості, яка ґрунтується на збалансованій структурі активів і зобов'язань, достатній капіталізації банку, що забезпечують довіру суспільства до банку, конкурентоздатність на ринку банківських послуг і комерційну стійкість.

З цією метою пропонується удосконалений механізм управління фінансовою стійкістю банку, що включає постановку мети, визначення принципів, суб'єктів та об'єкта, факторів впливу, процесу управління (функції, забезпечення, завдання), критеріїв оцінювання ефективності та визначення дієвості даної концепції в частині досягнення мети (рисунки 3.2).

Мета забезпечення фінансової стійкості банку забезпечується шляхом використання ефективного механізму управління в контексті запобігання дестабілізуючих процесів і досягнення стійкості, стабільності, надійності захищеності і конкурентоздатності на ринку банківських послуг.

Відповідно до сформульованої мети необхідно застосувати наступні принципи:

- «принцип єдності стратегічних і тактичних дій, для досягнення поставленої мети суб'єктами управління;
- принцип комплексності процесу управління фінансовою стійкістю банківської системи, що дозволить охопити процес всебічно і досягти максимальної ефективності;
- принцип взаємозв'язку елементів механізму управління, який полягає в функціонуванні кожного елементу механізму, що зумовлює особливості функціонування іншого;

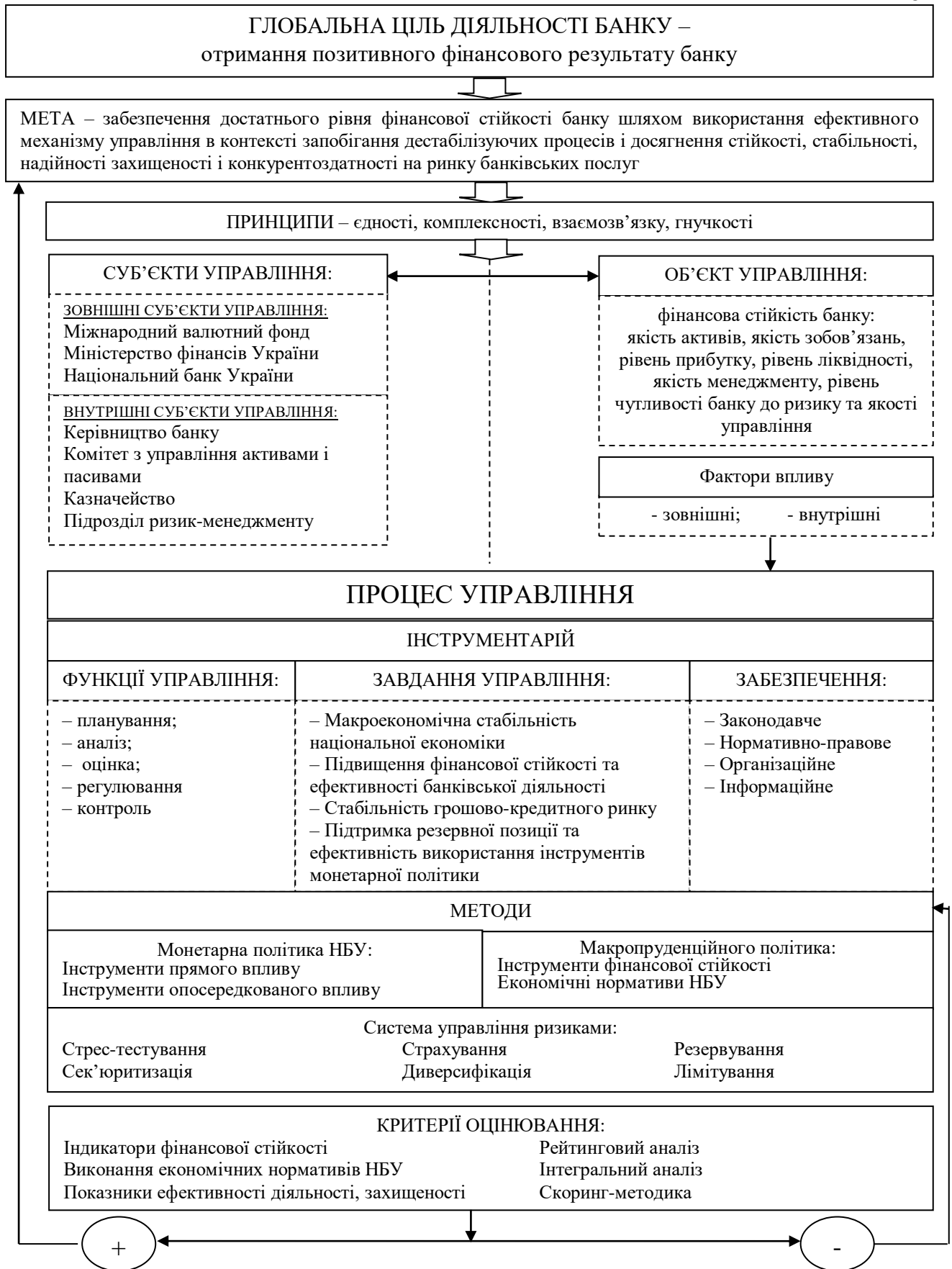

Рисунок 3.2 – Механізму управління фінансовою стійкістю банку в системі
забезпечення конкурентоспроможності

Джерело: складено з врахуванням [4, 40]

- принцип гнучкості механізму управління, що надасть можливість елементам механізму оперативно та з мінімальними втратами пристосовуватися до змін в фінансовому середовищі» [4].

Суб'єкти механізму управління фінансовою стійкістю банку поділяються на зовнішніх (МВФ, НБУ, Мінфін) і внутрішніх (керівництво банку, комітет з управління активами і пасивами, казначейство, підрозділ ризик-менеджменту). Це відповідальні особи (групи осіб), органи банківського регулювання, уповноважені приймати управлінські рішення та вживати заходи щодо здійснення регулювання і контролю на всіх стадіях процесу управління фінансовою стійкістю банків.

Об'єктом управління є фінансова стійкість банку, «що визначається через наступні характеристики: рівень капіталізації; якість активів; якість зобов'язань; рівень платоспроможності та ліквідності; рівень прибутковості; якість управління капіталом, активами й зобов'язаннями, платоспроможністю, ліквідністю і прибутковістю; рівень чутливості банку до ризиків і якість управління ними» [40].

Процес управління фінансовою стійкістю банків, охоплює такі елементи: методи управління, інструменти та критерії управління процесом управління фінансовою стійкістю банків, що має специфічні на макро- і мікроекономічному рівні. Саме цей блок включає аналіз та оцінку фінансової стійкості банку, що дає змогу швидко розрахувати виконання економічних нормативів НБУ, індикатори фінансової стійкості, показники ефективності діяльності, захищеності, а також провести рейтинговий аналіз, інтегральний аналіз, скоринг-методику та ін., згідно з цим прийняти обґрунтоване управлінське рішення, спрямоване на її забезпечення.

Побудована система організаційно-економічного забезпечення фінансової стійкості банків є сукупністю принципів, методів і способів, які необхідно долучати для побудови піраміди управління фінансовою стійкістю.

Методичну складову оцінки фінансової стійкості банку визначають стандартизовані коефіцієнти надійності; фінансового важеля; участі власного капіталу у формуванні активів; захищеності дохідних активів власним капіталом; мультиплікатора капіталу.

Управління фінансовою стійкістю банків є сукупністю інструментів та методів управління, що застосовуються та спрямовуються на її забезпечення.

Висновки

У магістерській дипломній роботі подано варіант вирішення наукового завдання щодо управління фінансовою стійкістю банку в системі забезпечення конкурентоспроможності.

Проаналізувавши теоретичні засади визнання сутності фінансової стійкості, слід зазначити, що в наукових колах не існує єдиної думки щодо трактування даного поняття. Узагальнюючи існуючі різні точки зору пропонуємо визначати «фінансову стійкість банку як перманентну здатність забезпечувати збалансованість фінансових потоків, достатність коштів для підтримки своєї платоспроможності і ліквідності, відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, що є достатнім для нормального функціонування в конкурентному середовищі» (авт).

Між поняттями «фінансова стійкість», «фінансова безпека», «фінансова стабільність», «ефективність» і «надійність» банківської системи існують певні спільні риси. В теорії і практиці банківського менеджменту їх вживають не лише як синоніми, оскільки вони характеризують різні напрями єдиного фінансового механізму: «ефективність» і «надійність» робить - акцент на забезпечення належної якості банківських послуг бізнесу і приватним клієнтам, «стабільність» і «стійкість» - акцент на забезпечення ефективності функціонування банківської системи, «фінансова безпека» - акцент на забезпечення національних інтересів.

На фінансову стійкість банку впливає ряд як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, вивчення видів фінансової стійкості та факторів, що формують фінансову стійкість, дозволили визначити та посилити системні зміни в забезпеченні управління фінансовою стійкістю банку.

Аналіз банківської системи України показав, що на кінець 2020 року на ринку працювали 73 платоспроможних банки. Чисті активи банків України зросли. Якість кредитного портфеля в досліджуваному періоді значно не погіршилася. Зобов'язання банків також зросли. Позитивний вплив

на приріст зобов'язань мав приплив коштів клієнтів і підтримка ліквідності банків.

Криза, викликана COV-19 дещо погіршила фінансовий стан банків. Прибуток банківської системи в 2020 р. зменшився на 29,2%. Майже 90% прибутку банківської системи забезпечили п'ять банків, з яких більше половини ПриватБанк. Кількість збиткових банків в 2020 році склала 8 установ, що відповідає показнику 2019 року.

Збереження прибутковості банківської системи дало змогу банкам утримувати капітал на вищому рівні, ніж мінімально необхідний. Такий запас міцності дає можливість НБУ продовжувати роботу над приведенням вимог до капіталу банків відповідно до рекомендацій Базеля та директив ЄС.

Згідно з даними НБУ банківська система демонструє виконання встановлених вимогами НБУ нормативів ліквідності, причому вони мають значне перевищення. Однак таке перевищення вказує на нераціональне використання залучених ресурсів, що прямо впливає на можливе погіршення платоспроможності банку, недоотримання значних обсягів доходів і зменшення кредитного потенціалу. Стійкість банківського сектору до кредитних ризиків зростає. Основну загрозу становлять непрацюючі кредити, амортизація їх застави та валютна складова у балансах банків. Для підвищення інвестиційної діяльності банків портфель цінних паперів має бути більш диверсифікованим, що забезпечить ефективність даного процесу.

АБ «Укргазбанк» вже понад 26 років працює на банківському ринку України. Клієнтська база складає 2,1 млн українців та близько 70 тисяч корпоративних клієнтів. АБ «Укргазбанк» належить до групи банків із державною часткою в капіталі (94,94%). Унікальність АБ «Укргазбанк» полягає в його ЕКО-спрямуванні.

АБ «Укргазбанк» належить до групи банків з державною часткою, посідає 4 місце за розміром активів. Частка АБ «Укргазбанк» у активах банківської системи України в 2020 році складає 7,8%. В активах банку найбільшу частку - майже половину загальних активів - становлять кредити

та заборгованість клієнтів. Кредитний портфель клієнтів АБ «Укргазбанк» склав 47,5 млрд. грн. В його структурі більше 80% належать корпоративному бізнесу. В 2020 р. частка неробочих кредитів (NPL) зменшилась на 5,3%. Портфель цінних паперів АБ «Укргазбанк» складав 59,5 млрд. грн. або 41,7% активів Банку, а його обсяг на 87,4% був сформований із цінних паперів, що рефінансуються НБУ. На початок 2021 року 61,2% активів АБ «Укргазбанк» склали високоліквідні інструменти, які характеризуються низьким рівнем кредитного ризику.

На кінець 2020 р. статутний капітал становив 13,3 млрд грн, зокрема власний капітал 8,54 млрд грн. Протягом 2020 р. найбільший вплив на капітал і надходження АБ «Укргазбанк» мала реалізація кредитного ризику, що знайшло своє відображення в формуванні оціночного резерву за активними операціями. Незважаючи на виклики 2020 р., пов'язаними із формуванням резервів під «зелені» кредити та COVID-19, АБ «Укргазбанк» залишається прибутковим. За підсумками 2020 р. Банк отримав прибуток в обсязі 411 млн. грн., що на 57,9% менше прибутку, отриманого за 2019 р. (рисунок 2.9).

Рентабельність активів АБ «Укргазбанк» в 2020 р. становить 0,3%, і зменшилась в порівнянні з минулим роком на 1,0%, рентабельність капіталу становить 4,7%, зменшившись в порівнянні з 2019 р. на 15,8%.

Розраховані показники фінансової стійкості АБ «Укргазбанк», вказують на те, що вона може бути охарактеризована позитивно за значеннями показників надійності і фінансового важеля, а це вказує на спроможність банку забезпечити компенсацію вкладень шляхом використання власних ресурсів та визначає здатність банку залучати кошти на фінансовому ринку. Однак щодо решти показників - ситуація незадовільна. Найбільшу занепокоєність викликає коефіцієнт захищеності доходних активів власним капіталом, який має від'ємне значення, оскільки власний капітал АБ «Укргазбанк» значно зменшився через непокріті збитки минулих періодів.

Рентабельність активів не досягає порогового значення у 1,5%. Також майже на половину менше порогового значення і рівень процентної маржі. Прибуток на одного працівника банку, хоч і демонструє позитивну динаміку зростання у 2019 році, проте вже у 2020 році значення цього показника суттєво скоротилось.

Коефіцієнт співвідношення кредитів і зобов'язань на початку року потрапляв до оптимального значення, а от до кінця досліджуваного періоду зменшився та свідчить про загрозу збитків. Вище рекомендованого значення є і рівень проблемних кредитів, хоча він і скоротився з 14,07% до 9,51%, але все одно вищий норми. Коефіцієнт достатності капіталу нижчий за порогове значення і знижується протягом періоду, що був досліджений.

Незважаючи на це АБ «Укргазбанк» має високі рейтингові позиції.

Проведений аналіз свідчить про чутливість банків до викликів внутрішнього і зовнішнього середовища, що впливають на забезпечення його фінансової стійкості і конкурентоздатності на ринку банківських послуг. З цією метою пропонується удосконалений механізм управління фінансовою стійкістю банку, що включає постановку мети, визначення принципів, суб'єктів та об'єкта, факторів впливу, процесу управління (функції, забезпечення, завдання), критеріїв оцінювання ефективності та визначення дієвості даної концепції в частині досягнення мети

Список використаних джерел

1. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру. *Економіка і прогнозування*. 2006. № 1. С. 7-25.
2. Бойчук А.О., Форкун І.В. Інструменти банківського регулювання для забезпечення фінансової стабільності банківської системи України. *Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених*. Ред. кол.: Н.А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та ін. Відп. Ред. Н.А. Хрущ. Хмельницький : ХНУ, 2021. 190с. С.37-40.
3. Вінниченко О. В., Громакова В. В. Теоретичні аспекти фінансової стійкості банку. *Бізнес Інформ*. 2020. №5. С. 375-381.
4. Волкова Н.І., Бойко В.М. Управління фінансовою стійкістю банківської системи в контексті волатильності фінансового ринку. *Modern Economics*. 2021. №27. С.56-59. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua>
5. Гарбар Є.С. Фактори впливу на фінансову стійкість банку в умовах нестабільного економічного середовища. *Науковий вісник Ужгородського університету Серія «Економіка»*. 2015. Випуск 1 (45). Т.1 С. 184- 187.
6. Дзюблюк О.В., Корнєєв В. В., Міщенко В. І. Теорія і практика грошового обігу та банківської справи в умовах глобальної фінансової нестабільності: монографія / за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2017. 298с.
7. Дзюра Ю. М., Кулиняк І. Я. Оцінювання надійності банків України за рейтинговою методикою. *Бізнес Інформ*. 2021. №7. С. 186-194.
8. Довгаль Ю.С., Чамара Р.О. Сутність фінансової стійкості комерційного банку та ефективні шляхи її забезпечення. URL: <https://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1501/15djssfs.pdf>.

9. Довгань Ж. М. «Базель III» у забезпеченні фінансової стійкості банківської системи. *Вісник УБС НБУ*. 2011. № 1. С. 224–294.
10. Довгань Ж.М. Взаємозв'язок фінансової стійкості, стабільності, безпеки, надійності та ефективності банківської системи. *Сталий розвиток економіки*. URL: <https://unier.km.ua/index.php/naukova-diyalnist/zhurnal-stalij-rozvitok-ekonomiki>
11. Зверяков М. І., Коваленко В. В., Сергєєва О. С. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник. К. : «Центр учбової літератури», 2016. 520 с.
12. Кармінський А.М. Сучасні тенденції банківських інновацій. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. № 2. С. 106-118.
13. Коваленко В.В. Імперативи забезпечення фінансової стабільності банківської системи. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 22. С. 196-202.
14. Корженко К.А. Підходи до класифікації факторів, що впливають на стійкість банківської установи. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 12. С. 191-195.
15. Кочетков В. М. Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти: монографія. К.: КНЕУ, 2012. 256 с.
16. Легостаєва О.О., Самохіна Т. В. Забезпечення фінансової стійкості банків в сучасних умовах. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/fkd/2012_2/1/2.pdf
17. Лесик В. О. Теоретичні положення формування системи забезпечення фінансової стабільності банківської системи. *Економіка і фінанси*. 2017. № 9. С.131–141.
18. Мстоян К. В. Надійність банку: сутність, складові та фактори впливу. *Ефективна економіка*. 2012. №5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=114>

19. Наглядова статистика НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#4> (дата звернення: 06.12.2021)
20. Офіційна сторінка АБ «Укргазбанк». URL: <https://www.ukrgasbank.com/about/> (дата звернення: 06.12.2021)
21. Офіційна сторінка Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 03.12.2021)
22. Павленко Л. Д., Шкромада Д. Ю., Соколенко К. О. Класифікаційна система факторів забезпечення фінансової стійкості банку в сучасних умовах *Ефективна економіка*. 2021. №3. URL: <http://global-national.in.ua/archive/20-2017/186.pdf> (дата звернення: 07.12.2021)
23. Положення про порядок підтвердження Радою Національного банку України наявності або відсутності ознак нестійкого фінансового стану банківської системи, погіршення стану платіжного балансу України, виникнення обставин, що загрожують стабільності банківської та (або) фінансової системи держави: [Рішення Ради Національного банку України 26.02.2019 № 8-рд] – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr008500-19>
24. Про запровадження коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR): [Постанова правління НБУ від 15.02.2018 №13] – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013500-18>
25. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: [Постанова правління НБУ від 30.06.2016 № 351] – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
26. Про банки і банківську діяльність: [Закон від 07.12.2020 № 2121-III] – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>

27. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: [Постанова НБУ від 28.08.2001 № 368] – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01>

28. Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України: [Постанова правління НБУ від 18.07.2019 № 97] – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0097500-19>

29. Про затвердження Положення про порядок визначення банками України мінімального розміру операційного ризику: [Постанова правління НБУ від 24.12.2019 № 156] – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0156500-19>

30. Про Національний банк України: [Закон від 20.05.1996 № 679-IV] – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>

31. Про національну безпеку України: Закон України від 12.06.2018р. №2469-VIII. Дата оновлення: 16.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 05.12.2021)

32. Про схвалення Методики розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні : [Рішення правління НБУ від 15.12.2017 № 803-рш] – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr803500-17>

33. Про схвалення Методики розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR): [Постанова правління НБУ від 15.02.2018 №101-рш] – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr101500-18>

34. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України: [Постанова правління НБУ від 06.08.2009 N 460] – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>

35. Рисін В. В., Біда А. П. Фінансова стійкість банку: чинники та особливості забезпечення. *Ефективна економіка*. 2021. №3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8731> (дата звернення: 03.12.2021)
36. Руда О. Л. Конкурентоспроможність банків на ринку надання банківських послуг. *Економіка та держава*. 2018. № 4. С. 58-61. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4031&i=11>
37. Склеповий Є. В. Складові стійкості комерційного банку. *Фінанси України*. 2017. №5. С. 138–143
38. Холодна Ю. Є., Рац О. М. Банківська система: навчальний посібник. Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. 316 с.
39. Шмиголь Н.М., Касянок М.А. Управління фінансово-економічною стійкістю комерційного банку в умовах економічної конкуренції. *Інфраструктура ринку*. 2018. Випуск 19. С. 379-385.
40. Яременко О.Р., Беренич А.В. Механізм управління та фактори впливу на фінансову стійкість банку. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 20. С. 918-923. <http://global-national.in.ua/archive/20-2017/186.pdf> (дата звернення: 10.12.2021)
41. Cihak M. Bank Profitability and Financial Stability. International Monetary Fund. 2019. P. 2–50.
42. Foot M. What is financial stability and how do we get it? Speech on Meeting of the Financial Services Authority and ACI (UK). 2018.
43. Shinazi, G. Preservation of financial stability. Washington: International Monetary Fund, 2015. - 26 p.
44. . State Statistics Service of Ukraine. (2021). Methodological provisions for the classification and analysis of economic activity of the population. Retrieved from https://ukrstat.org/uk/metod_polog/metod_doc/2011/12/metod.htm.

ДОДАТКИ